

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Hannes Kullamäe

PK 090

VÕIMALIKUD LAHENDUSED LIIKLUSVÄÄRTEGUDE
MENETLEMISE LIHTSUSTAMISEKS

Lõputöö

Juhendaja:

Marili Kohava

Kaasjuhendaja:

Kalmer Krimses

Tallinn 2012

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: oktoober 2011 - mai 2012
Töö pealkiri: Võimalikud lahendused liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamiseks	
Töö autor: Hannes Kullamäe	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Käesoleva lõputöö maht koos lisadega on 60 lehekülge. Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja, kas liiklusväärtegude menetlemine on liiga keerukas ja aeganõudev, kuidas ja mismoodi liiklusväärteid lihtsustada ning kuidas toimub liiklusrikkumiste vormistamine Soome Vabariigis. Selgitamaks välja, kas liiklusväärtegude menetlemine on liiga keerukas ja aeganõudev ning kas seda oleks vaja lihtsustada, viib autor politseiametnike hulgas läbi küsitluse. Küsitlusega püüab autor välja selgitada, kas liiklusväärtegude menetlemine on keerukas ja aeganõudev, mida ja kas peaks lihtsustama, kas haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks käsitleda otseste tõenditena, kas menetleja võiks olla menetletavas väärtetoasjas tunnistaja. Küsitluse tulemusena tuli välja, et liiklusväärtegude menetlemine on keeruline ja aeganõudev ning vajab lihtsustamist. Töö tulemusena teeb autor ettepaneku käsitleda väärtetoaprotokollid kui protokollid, mitte kui süüdistusaktid, käsitleda riikliku järelevalve käigus vormistatud haldustoimingu protokolle kui tõendeid, muuta VTMS-i selliselt, et hoiatustrahvi mittetasumisel ei peaks politseiametnikud hakkama hilisemalt rikkujat üles otsima ja menetlust uuendama, kui isik on jätnud hoiatustrahvi tasumata ning muuta VTMS-is kiirmenetlust kui kokkuleppemenetlust nii, et kokkuleppemenetlust vaidlustada ei saa, ja isik annab nõusoleku talle määratud trahvisumma tasumiseks ning seda kõike kinnitab oma allkirjaga.</p>	
Võtmesõnad: liiklusväärteod, tõendid, väärtetoamenetluse lihtsustamine, kiirmenetluse otsus, väärtetoaprotokoll, hoiatamismenetlus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: traffic misdemeanours, evidence, simplifying the misdemeanour procedure, expedited procedure decision, misdemeanour report, cautional proceeding	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu ja arhiiv.	
Kaitsemisele lubatud	
Politsei- ja piirivalvekolledži direktor: Aivar Toompere	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Marili Kohava	Allkiri:

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. VÄÄRTEOMENETLUS	7
1.1. Tõend	11
1.2. Haldustoiming kui tõend.....	18
1.3. Hoiatamismenetlus.....	22
1.4. Kiirmenetlus.....	24
1.5. Üldmenetlus	27
2. LIIKLUSMENETLUSE PRAKTIKA SOOMES	29
3. LIIKLUSVÄÄRTEGUDE MENETLEMISE LIHTSUSTAMISE VAJALIKKUS.....	31
3.1. Empiirilise uuringu meetodika	31
3.2. Vastanute arvamused liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamise kohta.....	31
3.3. Seisukohad ja ettepanekud liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamiseks.....	39
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
JOONISTE LOETELU	47
LISAD	48

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemaks on autor valinud „Võimalikud lahendused liiklusväärtegede menetlemise lihtsustamiseks“.

Teema teeb eriti aktuaalseks see, et autor, töötades korrakaitseametnikuna ja toetudes enda kogemustele, julgeb arvata, et täna kulub liiklusväärteo menetlemiseks palju aega ja ressursi. Politseiametnik, avastades õigusrikkumise ja seejuures vahetult tajunud tõendamiseseme asjaolusid, ei saa asuda menetleja rolli enne, kui on välja selgitatud, kas leidub mõni tunnistaja, kes selle sama rikkumise toimepanemise asjaolusid nägi ja kuulis. Seega tuleb ametnikul otsustada, kas menetluse eesmärki silmas pidades on vajalikum tema osalemine menetluses tunnistajana või menetleja rolli täites. Lisaks eeltoodule on probleemiks asjaolu, et haldusmenetluse käigus kogutud tõendid (näiteks kiirusmõõteseadme kasutamise protokoll, tõendusliku alkomeetri kasutamise protokoll, sõiduki juhtimiselt kõrvaldamise otsus või õigusrikkumise asjaolusid kajastavad fotod) ei ole kasutatavad tõenditena, kui nende toimingute tegemise kohta ei ole üle kuulatud tunnistajat. Selline „paberimajandus“ iga rikkumise tõendamisel teeb liiklusväärtegede menetlemise keeruliseks ja aeganõudvaks.

Vajadusest liiklusväärtegede menetlemise lihtsustamiseks ja selle aktuaalsusest on kirjutanud Politseija Piirivalveameti (edaspidi PPA) korrakaitsepolitseiosakonna liiklusbüroo juht Alo Kirsimäe ajakirjas Radar: „Liiklusohutus sõltub viie komponendi koosmõjust - liiklejast, sõidukist, liikluskeskkonnast, liiklusreeglitest ja liiklusjärelvalvest. Kui kas või ühes neist on järele antud, on tagajärjeks liiklusohutuse vähenemine. Vähetähtis ei ole ka ühele või teisele tegevusele kuluv aeg. Välimenetluse kiirendamine, kaasates erinevaid IT-lahendusi, ning käsikirjas koostavate menetlusdokumentide arvu viimine miinimumini võimaldavad vähendada väärteomenetluse dokumenteerimisele kuuluvat aega“.¹

¹ Kirsimäe, A., „Liiklus - see on imelihtne!“, Radar, jaanuar-veebruar-märts 2012, lk 28-29.

Eestis pannakse aastas toime ca 200000 liiklusväärtegu.² Rikkumise tõendamisel juhendatakse kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) sätetest. Väärteomenetluse seadustik (edaspidi VTMS) § 31 lg 1 sätestab, et väärteomenetluses järgitakse tõendamisel ja tõendite kogumisel kriminaalmenetluse sätteid. Kehtiva õiguse kohaselt nõ kaotame menetlusega ära tunnistaja, kes nägi liiklusväärtegu pealt ja kes saaks anda sisulisi ütlusi. Patrulltoimkond on üldjuhul kaheliikmeline ja on tavaline, et selle üks liige on menetleja rollis ning teine annab tunnistajana ütlusi aset leidnud liiklusväärteo asjaolude kohta. Asjaolu, et menetleja rolli jääv ametnik seda rikkumist pealt nägi ja teab tõendamiseseme asjaolusid, ei ole tõendina vormistatav ja kasutatav, sest lähtuvalt kehtivast seadusandlusest ei saa selliseid menetleja ütlusi tõendamisel kasutada, kuivõrd menetleja ei saa olla tõendi looja.

Probleemne on ka VTMS-iga menetlejale antud õigus kasutada vähetähtsate rikkumiste korral hoiatamismenetlust ja määrata hoiatustrahv, kui menetlusalune isik on selle menetlusliigi kohaldamisega nõus. Kahjuks ei ole selle menetlusliigi kohaldamine praktikas väga levinud. Seda ennekõike seetõttu, et kui hoiatusmenetlusega nõustunud menetlusalune isik jätab hoiatustrahvi seaduses toodud tähtaja jooksul (7 päeva) tasumata, tuleb kohtuvälisel menetlejal menetlust uuendada ja menetlusalust isikut karistada, kas kiirmenetluse või üldmenetluse korras. Kuivõrd seadusandja on pannud kohtuvälisele menetlejale kohustuse uuendada menetlust ja isikuga kontakti saamine ning edasine menetlus on piisavalt aeganõudev ja ressursimahukas, siis antud menetlusliiki menetlusökonoomsusest lähtuvalt ei kasutata.

Kehtiv õigus kohustab politseiametnikku koguma nii isikut süüstavaid kui tema süüd välistavaid tõendeid.

Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja, kas liiklusväärtegude menetlemine on liiga keerukas ja aeganõudev, kuidas ja mismoodi liiklusväärteguisid lihtsustada ning kuidas toimub liiklusrikkumiste vormistamine Soome Vabariigis.

Selgitamaks välja, kas liiklusväärtegude menetlemine on liiga keerukas ja aeganõudev ning kas seda oleks vaja lihtsustada, viib autor politseiametnike hulgas läbi küsitluse. Küsitlusega püüab autor välja selgitada, kas liiklusväärtegude menetlemine on keerukas ja aeganõudev, mida ja kas peaks

² Politsei- ja Piirivalveamet, „2010 aasta töötulemused“ (2011), <www.politsei.ee/dotAsset/167500.pdf> (14.03.2012).

lihtsustama, kas haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks käsitleda otseste tõenditena, kas menetleja võiks olla menetletavas vääртеoasjas tunnistaja.

Lõputöö koosneb kolmest osast. Esimeses peatükis käsitletakse liiklusväärtegude menetlemist, õigusakte, Riigikohtu lahendeid, tõendeid ja erinevaid vääртеomenetluse liike.

Teises peatükis käsitleb autor liiklusmenetluse praktikat Soome Vabariigis.

Kolmanda peatüki moodustab politseiametnike hulgas läbiviidud empiiriline uuring, politseiametnike arvamus liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamise kohta ning seisukohad ja ettepanekud liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamiseks.

1. VÄÄRTEOMENETLUS

Alates väärteomenetluse seadustiku jõustumisest 01.09.2002 aastal lähtutakse liiklusväärtegude menetlemisel VTMS-ist.

VTMS-i vastuvõtmisel seati üheks eesmärgiks menetluse efektiivsuse tõstmine. Selle saavutamiseks loodi lisaks üldmenetlusele kaks menetlusliiki (hoiatus- ja kiirmenetlus). Väärteomenetlus toimub eelkõige kohtuvälises menetluses, kus kohtuvälise menetleja täidab nii uurimis-, süüdistus- kui ka õigusemõistmise funktsiooni: kogub tõendeid, koostab väärteo kohta süüdistuse ning karistab isikut toimepandud väärteo eest.³

Sõna „efektiivsus“ - võttes appi võõrsõnade leksikoni⁴, tähendab mõjusust ja tõhusust.

Mõjusus on seotud soovitud tulemuse saavutamisega. Tõhusus käsitleb seda, kui palju kulub ressursi soovitud tulemuste saavutamiseks.⁵

Autor on seisukohal, et liiklusväärtegude menetlemisel kulub ühe väärteomaterjali vormistamiseks ressursi väga palju. Selleks, et vormistada liiklusväärtegu nõuetekohaselt ning süütegu oleks piisavate tõenditega tõendatud, peab leiduma vähemalt üks tunnistaja, kes nägi antud rikkumist pealt või tajus muul moel tõendamiseseme asjaolusid. Rikkuja vastutusele võtmiseks ei piisa ühest politseiametnikust, kes täites oma tööülesandeid avastab liiklusrikkumise.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on E. Seenurme Riigikohtulahendis märkinud: Kriminaalkolleegium on küll varasemas praktikas aktsepteerinud võimalust, et liiklusjärelvalvet toimetatakse üksi, kuid sellisel juhul peab väärteosündmuse tuvastanud kohtuvälise menetleja ametnik astuma täiendavaid samme, võimaldamaks anda toimunule objektiivset hinnangut. Nii näiteks saab liiklusjärelvalve

³ Koolmeister, I., et al, Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 2.

⁴ Maandi, E., et al, Võõrsõnad (Tallinn: TEA Kirjastus, 2006), lk 110.

⁵ Vitalonga, 2009, <www.vitalonga.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=65&lang=et> (22.11.2011).

toiminguid salvestada, tagades seeläbi võimaluse kontrollida nii toimingu läbiviimise asjaolusid kui ka hinnata selle tulemuste usaldusväärsust. Kolleegiumi hinnangul ei ole neid nõudeid aga järgitud.⁶

Arutatavas asjas ei ole kohtuvälise menetleja ametnik vastuolus eelmärgituga võtnud mingeid täiendavaid meetmeid, võimaldamaks karistuse kohaldajal anda vääртеoasjale objektiivne hinnang. E. Seenurme vääртеo tõendamisel tugineb kohtuvälise menetleja vaid enda koostatud kiirusmõõteseadme protokollile, milles fikseeritakse menetlusaluse isiku juhitud auto sõidukiiruse mõõtmise asjaolud. Menetlusalune isik vaidleb sellele vastu ja leiab, et asjas pole ühtki objektiivset tõendit, mis kinnitaks, et talle tutvustatud kiirusmõõteseadme näit oleks saadud just tema sõiduki kiiruse mõõtmisel. Täiendavaid tõendeid asjas kogutud ei ole.⁷

Kui VTMS-is ei ole sätestatud teisiti, siis kohaldatakse vääртеomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades vääртеomenetluse erisusi.⁸ Kui VTMS-is on mõned menetluslikud küsimused reguleerimata, tuleb vaadelda kriminaalmenetluse regulatsiooni. Sellisele kohustusele on tähelepanu juhtinud ka Riigikohus: VTMS §-s 2 on märgitud, et "kui käesolevas seadustikus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse vääртеomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades vääртеomenetluse erisusi". Seaduse sellisest sõnastusest lähtuvalt tuleb vääртеomenetluse raames mingi menetlustoimingu tegemisel kõigepealt vastata küsimusele, kas seda toimingut on vääртеomenetluse seadustikus reguleeritud. Kui vääртеomenetluse seadustikus regulatsioon puudub, tohib kriminaalmenetluse seaduses sätestatust hälbida vaid vääртеomenetluse erisustele tuginevalt.⁹

2007 aastal avastati 285 101 vääртеgu, millest 73% moodustasid liiklusvääртеod ehk 210453 kõikidest registreeritud vääртеgudest ja sellest prioriteetseid vääртеorikkumisi oli 114799 rikkumist.¹⁰ Kuritegusid registreeriti 2007 aastal 48616.¹¹ Tuginedes PPA statistikale selle kohta, kui palju aastas menetletakse

⁶ Vääртеoasi Edgar Seenurme karistamises liiklusseaduse § 74²² lg 3 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-82-10, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus 06.10.2010, lõik 6.

⁷ *Ibid*, lõik 7.

⁸ Vääртеomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 50, 313, § 2

⁹ Kärnu Ekspeditsiooni AS vääртеoasi Tolliseadustiku § 283² lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-65-04, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 30.06.2004, lõik 8.

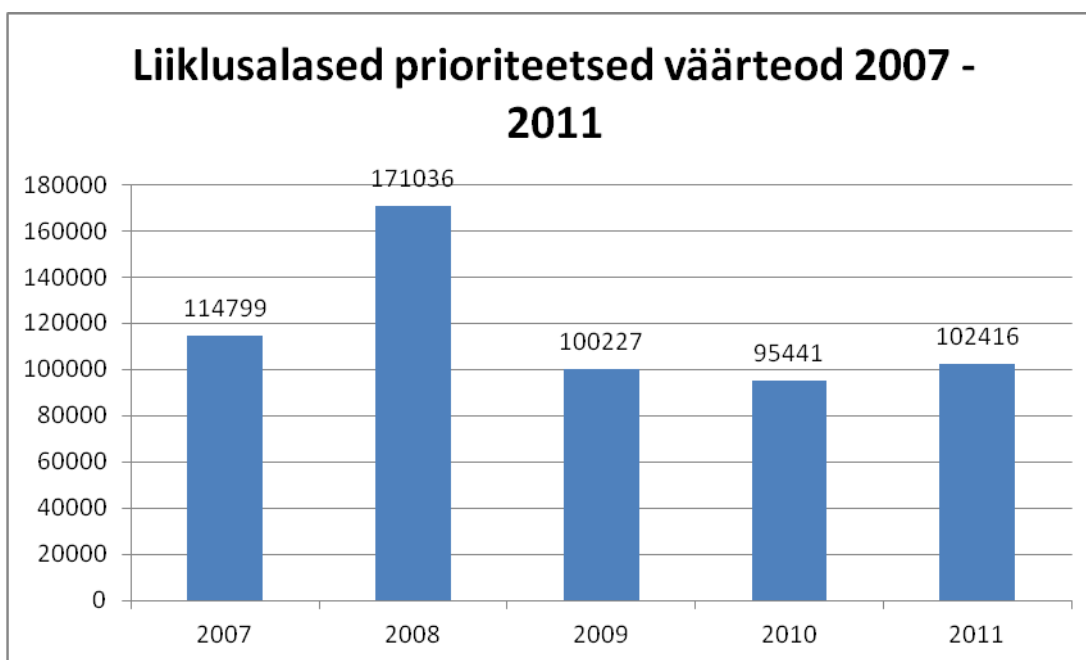
¹⁰ Politsei- ja Piirivalveamet, „2010 aasta töötulemused“ (2011), <www.politsei.ee/dotAsset/167500.pdf> (14.03.2012).

¹¹ Politsei- ja Piirivalveamet, „2007 aasta töötulemused“ (2008), <www.politsei.ee/dotAsset/37475.pdf> (14.03.2012).

kuritegusid ja väärtegusid, siis antud andmeid silmas pidades ei peaks me väärtegusid menetlema samadel alustel, kui seda tehakse kuritegusid uurides.

PPA 2012 aasta liiklusjärelvalve plaani eesmärgiks on politsei korrakaitseline tegevus jalakäijate, sõitjate ja juhtide õigete liiklusharjumuste kujundamine, liiklusalaste õigusaktide nõuete rikkumiste ja liiklusõnnetuste vähendamine ning üldise liiklusohutuse parandamine läbi prioriteetsete liiklusväärtegude avastamise. Prioriteetsed liiklusväärteod on kiiruse ületamine, turvavarustuse kasutamine, kergliiklejate ohutuse tagamine, joores juhtide liiklusest kõrvaldamine ja töö-, sõidu-, puhkeja, teeseaduse- ning ohtliku veoseveo nõuete kontrollimine.¹²

Enamus liiklusväärtegusid menetletakse kiir- või üldmenetluse korras. 2011 aastal avastati prioriteetseid väärtegusid 102416 rikkumist.¹³ 2010 aastal avastati prioriteetseid väärteorikkumisi 95441 rikkumist.¹⁴

Joonis 1. Liiklusalased prioriteetsed väärteod 2007-2011

¹² Politsei- ja Piirivalveamet, „2012 aasta liiklusjärelvalve plaan“ (2012), <www.politsei.ee/dotAsset/220205.pdf> (02.04.2012).

¹³ Politsei- ja Piirivalveamet, „2011 aasta töötulemused“ (2012), <www.politsei.ee/dotAsset/218568.pdf> (14.03.2012).

¹⁴ *Ibid*, (02.04.2012).

Kuna liiklusväärtetusid pannakse toime massiliselt ja enamikel juhtudel menetletakse neid vahetult, siis ei peaks seadusandja panema menetlejale nii suurt tõendamiskoormist, kui see on kriminaalasjade menetlemisel. Üle 70% liiklusalastest rikkumistest menetletakse kiir- või hoiatamismenetluse korras ehk vahetult.¹⁵ Autor on seisukohal, et kiir- ja hoiatamismenetluse puhul piisaks sellest, kui menetleja on rikkumise avastanud, menetleb koheselt, kandmata kohustust vastavalt kriminaalmenetluse sätetele koguda lisatõendeid. Tõenditena võiks antud juhul käsitleda kiirmenetluse või hoiatamismenetluse protokollid ning menetlusaluse isiku ütlusi.

VTMS § 58 lg 1 kohaselt alustatakse menetlust esimese menetlustoiminguga. Põhimõttest, et väärteomenetlus algab esimese menetlustoiminguga, tuleneb, et väärteomenetluse alustamise kohta ei vormista kohtuvälise menetleja ametnik eraldi väärteomenetluse alustamise dokumenti. Juhul, kui kohtuvälise menetleja ametnik leiab, et esineb väärteomenetluse alustamise ajend ja alus ning puuduvad menetlust välistavad asjaolud, on ta õigustatud sooritama selles asjas menetlustoiminguid. Ajend on väärteole viitav teave. Alus on väärteotunnuste sedastamine väärteomenetluse ajendiks.¹⁶

Menetlust välistavad asjaolud tulenevad VTMS § 29, mis sätestab:

(1) väärteomenetlust ei alustata ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui:

- 1) teos puuduvad väärteotunnused;
- 2) isikut on juba karistatud sama teo eest, sõltumata sellest, kas karistus on määratud või mõistetud Eesti Vabariigis või teises riigis;
- 3) isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise ajend;
- 4) teos on kuriteo tunnused;
- 5) väärteo aegumistähtaeg on möödunud;
- 6) seadus, mis nägi ette karistuse väärteo eest, on kehtetuks tunnistatud;
- 7) isik, kelle suhtes alustatakse või on alustatud väärteomenetlust, on surnud või juriidiline isik on lõppenud.

(2) Alaealise kohta, kes ei olnud õigusvastast tegu toime pannes oma ea tõttu süüvõimeline, võib kohtuvälise menetleja või kohus koostada määruse väärteoasja materjali üleandmise kohta alaealiste komisjonile.

¹⁵ Politsei- ja Piirivalveamet, „2010 aasta töötulemused“ (2011), <www.politsei.ee/dotAsset/167500.pdf> (04.04.2012).

¹⁶ Koolmeister, I., et al, Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 99.

VTMS ei reguleeri aga seda, millisel juhul peaks esimese menetlustoimingu tegema, mistõttu tuleb VTMS §-st 2 lähtuvalt pöörduda kriminaalmenetluse regulatsiooni poole. KrMS § 193 lg 1 kohaselt peavad menetluse alustamiseks esinema ajend ja alus ning puuduma menetlust välistavad asjaolud. Ajend on väärteole viitav teave, sh menetleja poolt oma ülesande täitmisel saadud väärteole viitav teave. Alus on aga väärteotunnuste sedastamine väärteomenetluse ajendis. Seega alustatakse menetlust siis, kui esineb küllaldaselt andmeid, mis viitavad sellele, et väärtegu on toime pandud.¹⁷

Asjaolu, et VTMS-s ei ole kõik küsimused reguleeritud ja tuleb pöörduda KrMS poole, teeb liiklusväärtegu menetlemise keeruliseks. Politseiametniku jaoks, kes teostab liiklusjärelvalvet ning avastab liiklusalase õigusrikkumise (näiteks sõidukil ei põle nõutavad tuled), on ajend ja alus olemas. Kui ka kontrollides juhi andmeid menetlust välistavaid asjaolusid ei ilmne, ei saa see konkreetne politseiametnik menetluse läbiviimisega jätkata, sest vastavalt seadusele peab menetleja, kuigi ta ise väärteorikkumise tuvastas, hakkama tõendeid koguma. Kehtiv seadusandlus sätestab, et rikkumise tõendamisel ei piisa asjaolust, et väärtegu menetlev politseiametnik liiklusrikkumist nägi, sest väärtegu peab olema tõendatud tõenditega, mille allikaks ei ole menetleja rollis olev kohtuvälise menetleja ametnik ise, ja kõik tõendid peavad olema nõuetekohaselt vormistatud.

1.1. Tõend

Tõendamisel ja tõendite kogumisel järgitakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid VTMS-is sätestatud erisusi arvestades.¹⁸

Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et väärteomenetluses lähtutakse tõendite kogumisel ja tõendamisel VTMS § 31 lg 1 kohaselt kriminaalmenetluse sätetest, arvestades väärteomenetluse erisustega. KrMS § 60 lg 1 tulenevalt võib väärteoasjas otsust tehes tugineda ainult asjaoludele, mis on kas tõendatud või tunnustatud üldtuntuks. See tähendab, et ei piisa paljasõnalisest faktiväitest, vaid väide peab olema kontrollitav. Saadud info vormistamine tõendi kujul ongi vajalik info kontrollitavuse

¹⁷ Romeo Karu väärteoasi liiklusseaduse § 74¹⁹ järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-19-05, Riikohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus 18.04.2005, lõik 7.1.

¹⁸ VTMS § 31 lg 1

tagamiseks. Selleks, et kasutada väärtomenetluses tõendina isikult saadud informatsiooni, oleks tulnud see isik menetlusseadustikus sätestatud korras tunnistajana üle kuulata.¹⁹

Samas lahendis on Riigikohus selgitanud, et ükskõik millist liiklusväärtegu politseiametnik menetleb, tuleb enne menetluse alustamist leida tunnistaja, kelle peab seaduses ettenähtud korras üle kuulama.

Tõendivormid tulevad KrMS § 63 lg-st 1, milleks on VTMS kontekstis:

- 1) menetlusaluse isiku, kannatanu ja tunnistaja kui menetlusvälise isiku ütlused;
- 2) eksperdiarvamus, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel;
- 3) asitõend;
- 4) väärteprotokoll, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll (seda VTMS § 32 lg 2 sätestatud erandi korral) või muu dokument;
- 5) foto või film ja muu teabesalvestis.²⁰

Tõendite kogumiseks kasutatakse järgmiseid uurimistoiminguid:

- 1) ülekuulamine;
- 2) vastastamine;
- 3) ütluste seostamine olustikuga;
- 4) äratundmiseks esitamine;
- 5) vaatlus;
- 6) läbiotsimine;
- 7) uurimiseksperiment.²¹

VTMS-i järgi on politseiametnikel liiklusväärteote tõendamiseks jäänud menetlusaluse isiku ütlused, mis vormitatakse menetlusaluse isiku ülekuulamise protokollis ja patrulltoimkonna liikme ütlused, mis vormistatakse tunnistaja ülekuulamise protokollis.

Väärtomenetluses lasub tõendamiskoormis süüdistusfunktsiooni kandjal, s.o kohtuvälisel menetlejal, sest vastavalt VTMS § 69 lg 2 p-dele 3-7 peab kohtuvälise menetleja väärteprotokollis märkima,

¹⁹ OÜ Netaman Ships Repair väärtetoasi Veeseaduse § 38⁵ lg 2 ja Välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-145-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 10.02.2006, lõik 6.

²⁰ Koolmeister, I., et al, Väärtomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 47-48.

²¹ *Ibid*, lk 53.

millistele tõenditele tuginevalt loeb ta väärteo tuvastatuks. VTMS § 64 kohaselt kogub väärteomenetluses tõendeid kohtuväline menetleja, järgides VTMS 5.peatükis sätestatud. Tõsi, vastavalt VTMS § 31 lg 1 on lisaks kohtuvälisele menetlejale ka kohtul õigus nõuda isikutelt väärteoasja lahendamiseks vajaliku dokumendi, eseme või muu objekti esitamist ning VTMS § 102 lg 5 kohaselt võib kohtunik määrata ekspertiisi omal algatusel. Kohtu esimesena nimetatud pädevus ei tähenda siiski kohtu enese poolset tõendite kogumist. Omal algatusel ekspertiisi määramise võimalus ei kummuta VTMS 11.peatüki 4. jaos (kohtulik uurimine) sätestatu pinnalt kujunevat arusaama, et seadusandja ei ole soovinud luua olukorda, mil kohus hakkaks kohtuväliselt menetlejat tõendite kogumisel asendama. Seda enam, et lähtudes VTMS §-st 72 peab kohtuvälisel menetlejal lahendi tegemiseks, kui seadus ei näe ette, et väärteoasja arutab kohus, olema kogutud kõik tõendid, mis võimaldaksid tal lahendada VTMS §-s 108 loetletud küsimused.²²

Riigikohus on rõhutanud, et kui kohtuväline menetleja ei ole seaduses ettenähtud korras kogunud tõendeid, siis kohus seda tegema ei hakka. Kui materjal koosneb ainult kiirmenetluse- või üldmenetluse protokollist ja menetlusaluse isiku ülekuulamise protokollist (tunnistajana pole kedagi üle kuulatud), siis kohtu praktika kohaselt pole rikkumine tõendatud ehk menetleja pole kogunud kõiki tõendeid, kuigi menetleja nägi ise rikkumist pealt ja koostab kas kiirmenetluse otsuse või väärteoprotokolli lähtuvalt sellest, kus, mida ja millal ta nägi. Autor toob siinkohal järgmise näite: patrulltoimkond märkab sõidukit, millel ei ole registreerimismärke ja sõiduk peatatakse. Kontrollides sõiduki dokumente ja vesteldes juhiga, selgub, et sõiduki suhtes ei ole sõlmitud vastutuskaitse (liikluskindlustus) lepingut ja sõiduk ei ole tähtaegselt läbinud tehnonõuetele vastavuse kontrolli ning sellele leitakse kinnitus politseiandmekogu M-KAIRI (Infosüsteem „POLIS“ süüteomenetluse, ennetava tegevuse ja reageeriva tegevuse andmestiku mobiilne infosüsteem) andmetest. Politseiametnik küll tuvastas sellised rikkumised, kuid sellest ei piisa menetluse alustamiseks, protokollide vormistamiseks peavad olema kogutud muud tõendid. Tunduvalt lihtsam ja aegasäästvam oleks, kui menetleja saaks protokollide koheselt koostada, ilma tunnistajat üle kuulamata. Kohtuvaidluse korral annaks väärtegu kohtuvälises menetluses menetlenud patrullpolitseinik kohtus tunnistajana ütlusi, mis protokollitakse. Kui peaks tekkima vajadus, siis kutsutakse kohtusse teine patrulltoimkonna politseiametnik, kes annaks samuti ütlusi, mis protokollitakse.

²² Indrek Wikkeni väärteoasi HÕS § 94 lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-105-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 08.10.2003, lõik 6.

Kohtuväline menetleja kui süüdistusfunktsiooni kandja peab tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks, seda nii menetlusalust isikut süüstavate kui õigustavate tõendite osas. Vastav kohustus tuleneb VTMS §-s 4 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõttest, millest tulenevalt ei ole keegi kohustatud oma süütust tõendama. Kohtuvälise menetleja kohustusega tõendeid koguda on seotud põhimõtte, et kriminaal- ja väärteomenetluse käigus menetleja sattumisel tunnistaja rolli tuleb menetlejarollist loobuda. Väärteomenetluses tähtsust omavad faktilised asjaolud, millest väärteoasja menetlev ametnik saab menetluse käigus teavet, tuleb menetlusseaduses sätestatud korras tõendina vormistada, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel. KrMS § 66 lg 2 kohaselt ei või aga menetleja neid asjaolusid tõendada asja menetlenud isiku ütlustega, s.t kohtuvälise menetleja ametnik ei või jätta tõendeid kogumata ja anda selle asemel menetluses ütlusi.²³

Kriminaalmenetluse seadustiku viidatud sätetest ei tulene põhimõtet, et kohtuvälise menetleja ametnik ei või olla tõendi allikaks. Vastupidi - KrMS § 66 lg 2 näeb ette vaid ühe väga kitsalt piiritletud olukorra, mil uurimisasutuse või kohtuvälise menetleja ametnik ei või menetluses tunnistajana osaleda. Selgitades selle keelu sisu, on Riigikohtu kriminaalkolleegium märkinud, et tegemist on põhimõttega, mille kohaselt kriminaal- ja väärteomenetluse käigus menetleja sattumisel tunnistaja rolli tuleb menetlejarollist loobuda ning see on seotud kohtuvälise menetleja kohustusega koguda tõendeid. Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et: "Arusaadavalt saab kohtuvälise menetleja ametnik menetluse käigus teavet faktilistest asjaoludest, millel on väärteomenetluses tähtsust. Need asjaolud tuleb menetlusseaduses sätestatud korras tõendina vormistada, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel. KrMS § 66 lg 2 kohaselt ei või aga menetleja neid asjaolusid tõendada asja menetlenud isiku ütlustega, s.t kohtuvälise menetleja ametnik ei või jätta tõendeid kogumata ja anda selle asemel menetluses ütlusi. Seega on kohtupraktikas asunud seisukohale, et KrMS § 66 lg 2 piirab kohtuvälise menetleja selle ametniku osalemist väärteomenetluses tunnistajana, kes menetles sama väärteoasja (kuid ka tema ülekuulamine tunnistajana näiteks mingi menetlustoimingu käigu kohta ei ole põhimõtteliselt välistatud). Kohtuvälise menetleja teiste ametnike osalemisele väärteomenetluses tunnistajatena KrMS § 66 lg 2 aga piiranguid ei sea. Väärteomenetluse praeguses praktikas kasutatakse kohtuvälise menetleja menetlustoiminguid teinud ametnikuga koos olnud teise ametniku ütlusi laialdaselt. Kohtuvälises menetluses kasutatakse tihtipeale tõendina teenistuskohustusi täitnud

²³ K. S. väärteoasi tubakaseaduse § 21³ järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-43-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 19.05.2005, lõik 7.

politseiametnike ettekandeid, kohtumenetluse kaasatakse nad tunnistajatena. See on ka põhjendatud, kuna teatud juhtudel võib muude tõendite kogumine osutada võimatuks.²⁴

Eelpool toodud kohtulahendites selgitatakse kohtuvälise menetleja kohustust koguda tõendeid ja teha kõik võimalik tõendite kogumiseks. Liiklusväärtegu puhul ei saa autor nõustuda sellega, et väärteo avastanud ametnik peaks peale väärteomenetluse alustamist unustama ära selle, mida ta nägi või muul moel tajus. Liiklusväärtegu menetledes ei tohiks lähtuda vaid KrMS § 66 lg 2, sest enamikke liiklusväärtegu näeb menetleja pealt. Neid Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohti arvestades peaksid patrulltoimkonna liikmed (enamasti on patrulltoimkond 2- liikmeline), kes on näinud liiklusväärteo toimepanemist, jääma mõlemad tunnistaja rolli ja keegi kolmas ametnik peaks antud väärteomenetluse lõpuni viima, sest sellisel moel ei jää menetlusest välja üks tunnistajatest, kes nägid väärteoasjas menetlemisel tähtsust omavaid faktilisi asjaolusid. VTMS-is peaks olema tõendid ja tõendite kogumine iseseisvalt reguleeritud nii, et menetleja võiks/saaks anda tunnistusi väärteoasjas tähtsust omavate faktiliste asjaolude kohta.

Autor nõustub sellega, et kuritegude menetlemisel on tõendite loetelu ammendav, kuid liiklusväärtegu puhul ei peaks see nii olema. Liiklusväärtegu tõendamisel ja tõenditel peab olema erisus ja VTMS-is peab olema tõendite loetelus ka kiirmenetluse otsus ning väärteoprotokoll. Antud muudatus lubaks protokoll koostajat kuulata hiljem üle tunnistajana, kui selleks on vajadus.

Kuritegudega kahjustatakse märksa olulisemaid õigushüvesid ja nende menetlemine on reeglina keerulisem.²⁵ Võrreldes kuritegudega pannakse liiklusväärtegu aga kordades rohkem toime (vt joonis 1) ning nende menetlemine peaks olema lihtsam, st mitte nii keeruline ja aeganõudev.

Riigikohtu kriminaalkolleegium arutas Eduard Kanevski väärteoasja selle kohta, et juhtides 10. septembril 2010 Tallinn-Narva maanteel mootorsõidukit, sooritas ta möödasõidu, veendumata, et

²⁴ Aleksandr Sokoluhhini väärteoasi liiklusseaduse § 74³⁵ lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-69-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 09.09.2005, lõik 6.

²⁵ Koolmeister, I., et al, Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 47.

möödasõiduks kasutatav sõidurada on vajalikus ulatuses vaba. Seejuures oli tema juhitava mootorsõiduki kiirus 124+/- 8 km/h, millega ta ületas lubatud sõidukiirust mitte vähem kui 26 km/h.²⁶

Arutatavas vääртеoasjas toimetas kohtuvälise menetleja ametnik liiklusjärelvalvet üksinda, mõõtes E. Kanevski juhitud sõiduki kiirust, koostades kiirusmõõteseadme kasutamise protokollid ja tuvastades möödasõidunõuete rikkumise. Kriminaalkolleegium on varasemas praktikas aktsepteerinud võimalust, et liiklusjärelvalvet toimetatakse üksi. Samas on aga korduvalt märgitud, et sellisel juhul peab vääртеosündmuse tuvastanud kohtuvälise menetleja ametnik koguma täiendavaid objektiivseid tõendeid (nt salvestama liiklusjärelvalve toimingut). See tagab nii toimingut läbiviimise asjaolude kui ka selle tulemuste usaldusväärsuse kontrolli.²⁷

Käesolevas vääртеoasjas ei ole eeltoodud nõudeid järgitud. Kohtuvälise menetleja ametnik ei ole teinud ühtegi täiendavat toimingut, võimaldamaks karistusotsuse tegijal anda vääртеo tõendatusele objektiivset hinnangut. E. Kanevski vääртеgude tõendamisel tugines kohtuvälise menetleja vaid kiirusmõõteseadme kasutamise protokollile, milles fikseeriti menetlusosaluse isiku juhitud sõiduki kiiruse mõõtmise asjaolud, ja selle protokollid koostanud politseiniku ütlustele. Menetlusosalune isik vaidleb aga neile tõenditele vastu, leides, et asjas pole ühtki objektiivset tõendit, mis kinnitaks, et talle tutvustatud kiirusmõõteseadme näit oleks saadud just tema sõiduki kiiruse mõõtmisel, ning et ta oleks kellestki mööda sõitnud. Muid tõendeid asjas kogutud ei ole. Seetõttu puuduvad vääртеoasjas küllaldased tõendid, mille alusel oleks kohus saanud tõsikindlalt tuvastada, et E. Kanevski pani toime talle etteheidetavad vääртеod. Eirates KrMS § 7 lg 3 väljendatud *in dubio pro reo* põhimõtet jäeti E. Kanevski kasuks tõlgendamata kahtlused tema süüdiolukus. Need puudused ei oleks enam kõrvaldatavad ka vääртеoasja uuel arutamisel.²⁸

E. Kanevski karistamisel viitas maakohus kiirust mõõtnud ja mittenõuetekohase möödasõidu fakti tuvastanud politseiametniku ütlustele kui menetlusosalust isikut süüstavale tõendile. Vastavalt KrMS § 66 lg 2 ei tohi aga vääртеoasja menetlenud isik anda enda menetluses oleva asja kohta ütlusi. Menetleja saab olla tõendite koguja ja nende hindaja, kuid mitte enda edaspidiseks tegevuseks tõendi allikas.

²⁶ Eduard Kanevski vääртеoasi liiklusseaduse § 74²⁴ lg 1 ja § 74²² lg 2 alusel, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-22-12, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 23.03.2012, lõik 1.

²⁷ *Ibid*, lõik 7.

²⁸ *Ibid*, lõik 8.

Seega on maakohus arutatavas asjas rikkunud väärtemenetlusõigust ja kriminaalkolleegiumi väljakujunenud praktikat arvestades tuleb sellist rikkumist lugeda oluliseks VTMS § 150 lg 2 mõttes.²⁹

Autor nõustub siin Riigikohtu seisukohaga, et kehtiva seaduse järgi ei tohi väärtetasja menetlenuu isik anda ütlusi enda menetluses oleva asja kohta ehk olla tunnistaja samas väärtetasjas. Kuid autor ei saa nõustuda Riigikohtu kriminaalkolleegiumi väitega, et sellisel viisil liiklusejärelvalve teostamine välistab menetleja objektiivsuse.

Kui selles väärtetasjas oleks menetleja jäänud tunnistaja staatusesse ja kutsunud kohale teise patrulltoimkonna, kas siis oleks olnud ametnik piisavalt objektiivne ja usaldusväärne? Kohtulahendis toodud seisukohti arvestades oleks see nii olnud. Kui antud kohtulahendist lähtuvalt oleks patrulltoimkond olnud kaheliikmeline, üks ametnik oleks jäänud menetleja rolli ja teine tunnistajaks, kas siis oleks liiklusväärtegu objektiivselt ja usaldusväärselt tõendatud? Või oleks pidanud mõlemad politseiametnikud jääma tunnistaja rolli ja kutsuma kohale kolmanda ametniku, kes oleks antud liiklusväärtegu menetlenuu. Autor väidab, et kehtiv seadus, milles KrMS § 66 lg 2 ütleb, et kriminaalasjas ei või tunnistajana osaleda samas asjas kahtlustatav või süüdistatav isik ja uurimisasutuse ametnik, kelle menetluses on kriminaalasi, teeb liiklusväärteguu menetlemise keerukaks ja aeganõudvaks. Tunduvalt lihtsam ja kiirem oleks, kui VTMS-is oleks erisus, mis lubaks liiklusväärteguu menetlejal anda tunnistajana ütlusi samas väärtetasjas. Selline muudatus ei tooks ilmtingimata kaasa politseiametniku objektiivsuse ja usaldusväärtsuse vähenemist.

Arvestades eeltoodut, on autor seisukohal, et tõendiks liiklusväärteguu puhul peaks olema kiirnenetluse otsus või väärtetoprotokoll. Selline muudatus säästaks menetlusele kuluvat aega ja tänu sellele ei jää menetlusest välja üks tunnistajatest, kes nägi väärtetasja menetlemisel tähtsust omavaid faktilisi asjaolusid. Menetleja rolli asudes ei muuda see politseiametnikku vähem objektiivseks ega ebausaldusväärseks.

²⁹ Eduard Kanevski väärtetasja liiklusseaduse § 74²⁴ lg 1 ja § 74²² lg 2 alusel, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-22-12, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 23.03.2012, lõik 9.

1.2. Haldustoiming kui tõend

Autor leiab, et liiklusväärtegade menetlemisel peab olema VTMS-is veel erisusi, mis lubaks menetlejal iseseisva tõendina kasutada liiklusjärelvalve käigus koostatud haldustoimingu protokolle (kiirusmõõteseadme kasutamise protokoll, indikaatorvahendiga kasutamise protokoll ja tõendusliku alkomeetri kasutamise protokoll). Riikliku järelvalve menetlus (liiklusjärelvalve) on haldusmenetlus ja selle käigus koostatud protokollid on haldusprotokollid ja selle nõuded erinevad vääртеomenetluse toimingute nõuetest. Liiklusjärelvalve käigus koostatud haldusprotokollid sisaldavad samasuguseid faktilisi andmeid, nagu on võimalik tuvastada vääртеomenetluse käigus. Sellest lähtuvalt peaks olema liiklusjärelvalve käigus kogutud haldusprotokollid iseseisvad tõendid.

Põhja Politseiprefektuuri 26.05.2009 otsusega karistati Vadim Panferovi liiklusseaduse § 74²² lg 2 järgi 40 trahviühiku (2400 krooni) suuruse rahatrahviga. Menetlusalust isikut karistati selle eest, et 2. mail 2009 kella 11.47 paiku juhtis ta Harju maakonnas Kernu vallas Tallinn-Pärnu-Ikla mnt 44,1 kilomeetril mootorsõidukit kiirusega 130 +/- 4 km/h, ületades suurimat lubatud sõidukiirust 26 km/h võrra. LS § 74²² lg 4 alusel võeti V. Panferovilt lisakaristusena ära mootorsõiduki juhtimise õigus üheks kuuks.³⁰

Nimetatud vääртеoasjas teostas kohtuvälise menetleja ametnik liiklusjärelvalvet üksinda, mõõtes sõidukite kiirust ja koostades kiirusmõõteseadme kasutamise protokollid ning vääртеoprotokollid. Kriminaalkolleegium on praktikas aktsepteerinud võimalust, et liiklusjärelvalvet toimetatakse üksi. Samas on aga korduvalt märgitud, et sellisel juhul peab vääртеosündmuse tuvastanud kohtuvälise menetleja ametnik koguma täiendavaid objektiivseid tõendeid. See tagab nii toimingu läbiviimise asjaolude kui ka selle tulemuste usaldusväärsuse kontrolli.³¹

V. Panferovi vääртеoasjas ei ole eeltoodud nõudeid järgitud. Nimelt pole kohtuvälise menetleja ametnik teinud ühtegi täiendavat toimingut, võimaldamaks karistusotsuse tegijal anda vääртеo tõendatusele objektiivset hinnangut. Seetõttu ongi kohtuvälise menetleja karistamisel sisuliselt tuginenud vaid

³⁰ Vadim Panferovi vääртеoasi liiklusseaduse § 74²² lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-96-10, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.10.2010, lõik 1.

³¹ *Ibid*, lõik 6.

kiirusmõdteseadme kasutamise protokollile, milles fikseeriti menetlusaluse isiku juhitud sõiduki kiiruse mõõtmise asjaolud.³²

Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et üksinda liiklusjärelvalvet teostanud politseiametnik ei üritanud täiendavate tõendite kogumise teel luua objektiivset võimalust, kontrollimaks kiirusmõdteseadme kasutamise protokollilt talletatud andmeid. Sel põhjusel puudusid piisavad tõendid, mille alusel saanuks maakohus väärteo toimepaneku tõsikindlalt tuvastada.³³

Probleemi on väga põhjalikult käsitletud Maano Saareväli 2004. aasta juunikuu *Juridica* artiklis, milles ta analüüsib joobe tuvastamist ja tuvastamisel koostatavat joobetuvastamise protokollilt ning jõuab järeldusele, et tänu kehtivale seadusele ei käsitle seadus haldusprotokollilt iseseisva tõendina ja leiab, et seadusesse võiks sellekohase paranduse teha.³⁴

„Praktikas on vaidlusi tekitanud küsimus, kas joobeseisundi tuvastamist saab käsitleda haldustoiminguna või hoopis menetlustoiminguna süüteomenetluses. Ühelt poolt luuakse joobe tuvastamise toiminguga käigus dokument, mis on tõendiks kas kriminaal- või väärteomenetluses ning seega saaks tõepoolest väita, et tegemist on süüteomenetluse toiminguna. Tegelikult tekkinud vaidluses toetas samasugust seisukohta ka Tallinna Halduskohus, kelle 16. septembri 2003 määruses haldusasjas nr 3-164/03³⁵ leidis kohus, et kaebust arsti toiminguga ja liiklusmeditsiini komisjoni otsuse peale ei tule läbi vaadata halduskohtus. Halduskohtunik leidis, et arst ei ole hinnangu andmisel ja otsuse tegemisel avaliku võimu kandja, vaid eriteadmisi omav isik ning vormistatud joobeseisundi tuvastamise akt ei ole käsitletav mitte haldusaktina, vaid nimetatud akt on tõendiks süüteomenetluses. Sama seisukohta toetas ka Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegium, kus leiti, et joobe tuvastamine on küll avalik-õiguslik suhe, kuid jääb iseenesest karistusõiguse valdkonda. Joobeseisundi tuvastamise akti vormistamisega on

³² Vadim Panferovi väärteoasi liiklusseaduse § 74²² lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-96-10, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.10.2010, lõik 7.

³³ *Ibid*, lõik 10.

³⁴ Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. *Juridica*, 2004, nr 6, lk 383-392, <www.juridica.ee/get_doc.php?id=714>, (12.04.2012).

³⁵ TlnHKm 3-1646/03. Refereeritud: Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. *Juridica*, 2004, nr 6, lk 388.

eriteadmisi omav isik loonud tõendi süüteomenetluses, mille hindajaks on kohus või kohtuväline menetleja süüteomenetluses.³⁶

Ühelt poolt võiks Tallinna Halduskohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu selliste seisukohtadega täiesti nõustuda. Joobeseisundi tuvastamise akt on süüteomenetluses kahtlemata dokumentaalseks tõendiks, mida saab hinnata süüdistatava või kohtualuse poolt toime pandud süüteo asjaolude väljaselgitamisel. Veelgi enam: tõendite hindamise kohustus tuleneb süüteoasja menetlevale isikule otseselt KrMS³⁷ §-st 61, mille lõike 1 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu. KrMS § 63 kohaselt on tõenditeks tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava ja süüdistatava ütlus, eksperdi arvamus ja tema ütlus, asitõendite, uurimis- ja kohtutoimingute protokoll ning muu dokument, foto, film ja muu teabesalvestis. Asjaolude tõendamiseks võib kasutada ka muid eespool loetlemata tõendeid (KrMS § 63 lg 2). Joobeseisundi tuvastamisel koostatav joobeseisundi tuvastamise akt oleks käsitletav eelnimetatud muu dokumendina. KrMS § 61 lõike 2 kohaselt hindab kohus kõiki tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Seega on joobeseisundi tuvastamise akt süüteomenetluses tõendiks, mida peab olema võimalik ning mida tulebki hinnata.

Riigikohus on kohtuasjas nr 3-3-1-77-03 leidnud, et nii isiku juhtimiselt kõrvaldamist, tema tervishoiuasutusse toimetamist kui ka tervishoiuasutuses isiku meditsiinilist läbivaatust joobeseisundi tuvastamiseks tuleb käsitleda haldustoimingutena, mis viiakse läbi liiklusjärelvalve menetluses. Isiku kõrvaldamine sõiduki juhtimiselt, joobe tuvastamine politseiametniku poolt või isiku toimetamine tervishoiuasutusse ja järgnev läbivaatus joobeseisundi tuvastamiseks ei ole reguleeritud VTMS-is ega kriminaalmenetluse koodeksis menetlustoimingutena ning seetõttu ei pidanud Riigikohtu halduskolleegium põhjendatuks halduskohtu seisukohta, et selline liiklusseadusele tuginev läbivaatus on karistusõiguslik menetlustoiming. Asjaolu, et isiku läbivaatuse aluseks on kahtlus, et ta juhtis sõidukit joobeseisundis, s.o kahtlus karistatava teo toimepanemises, ei muuda kohtukolleegiumi arvates vastavaid toiminguid väärteomenetluse toiminguteks.

³⁶ TlnRgKm 2-3/768/2003. Refereeritud: Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. *Juridica*, 2004, nr 6, lk 388.

³⁷ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166, § 61.

Vaidlusalusel teemal on võtnud lõpliku seisukoha Riigikohtu üldkogu,³⁸ kes asus seisukohale, et kaebus joobeseisundi tuvastamise õigusliku kontrolli teostamiseks ei kuulu halduskohtute pädevusse, sest halduskohus vaatab avalik-õiguslikus vaidluses esitatud kaebuse läbi ainult siis, kui seadustega ei ole ette nähtud muud menetluskorda. Kuivõrd süüteoasjas tuleb kohtul hinnang anda ka kogutud tõenditele (sh tõendite kogumise õiguspärasusele), siis on kaebekord sellistes asjades ette nähtud süüteomenetluse seadustikes“.

Maano Saareväli on ülaltoodud analüüsist tulenevalt seisukohal, et joobeseisundi tuvastamise protseduuri, nii nagu kõiki teisi järelevalvetoiminguid, tuleb siiski käsitleda kui haldusmenetluse toimingut, mille käigus saadakse tõend süüteomenetluse jaoks.

Samuti leiab Maano Saareväli, et kahjuks puudub aga praegu kehtivates õigusaktides konstruktsioon, mis seostaks sõnaselgelt riikliku järelevalve käigus kogutud teabe süüteomenetluses lubatud tõenditega. KrMS § 63 lõige 1 sätestab tõendina jälitustoimingu protokoll. Samamoodi võiks seadus ette näha tõendina riikliku järelevalve käigus koostatud protokoll, mis on vormistatud seaduse nõuete kohaselt. Nimetatud tingimus ei vabastaks aga kohut tõendi saamise õiguspärasuse kontrollimisest.³⁹

Autor nõustub Maano Saarevälja seisukohaga, et seadus võiks ette näha tõendina riikliku järelevalve käigus koostatud protokoll, mis on vormistatud seaduse nõuete kohaselt. Kui seaduse järgi oleks riikliku järelevalve käigus kogutud teave, mis on vormistatud seaduses ettenähtud alustel käsitletav tõendina, siis ei peaks kohtuväline menetleja täiendavalt politseiametnikku üle kuulama, et koostada liiklusväärteokohta protokoll. Tunnistaja ülekuulamise protokollis kajastub samasisuline info, milline on haldusmenetluse käigus kogutud protokollides. Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis Vadim Panferovi asjas (liiklusseaduse § 74²² lg 2 järgi toimepandud väärtegu - kiiruse ületamine), et kohtuväline menetleja ei ole kogunud täiendavaid objektiivseid tõendeid, mis tagaks selle toiminguläbiviimise asjaolude kui ka selle tulemuse usaldusväärsuse. Autor ei nõustu Riigikohtu kriminaalkolleegiumi sellekohase tõlgendusega, et kohtuväline menetleja pole olnud objektiivne ja

³⁸ Peeter Ludvigi kaebus Kuressaare Haigla Sihtasutuse 2. augusti 2003. a joobeekspertiisi akti nr 59 ja Liiklusmeditsiini Keskkomisjoni 1. septembri 2003. a otsustuse nr 1-10/449 tühistamiseks, Riigikohtu üldkogu asi nr 3-3-1-77-03, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus, 30.04.2004.

³⁹ Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. *Juridica*, 2004, nr 6, lk 383-392, <www.juridica.ee/get_doc.php?id=714>, (12.04.2012).

usaldusväärne. Vastavalt mõõteseadusele on mõõtetulemuste jälgitavus tõendatud, kui mõõtmised on teinud pädev mõõtja, kes kasutab mõõtevahendit, mille taatluskohustus on täidetud.⁴⁰

1.3. Hoiatamismenetlus

Hoiatamismenetlus kulub kohaldamisele vähetähtsa väärteo puhul ja seisneb isiku karistamata jätmises ning selle asemel hoiatustrahvi määramises. Vähetähtis saab olla tegu seoses muude sarnaste tegudega ning eelkõige sõltuvuses konkreetse teo toimepanemise asjaoludest ja teo toimepanijast. Hoiatamismenetluse kohaldamine on kohtuvälise menetleja otsustada. Samuti võib kohtuvälise menetleja jätta hoiatustrahvi määramata ja piirduda suulise hoiatusega, kui kohtuvälise menetleja leiab, et menetlusaluse isiku hoiatamine on piisav teda trahvimata.⁴¹

Hoiatamismenetlust võib kohaldada, kui:

- 1) menetlusalusele isikule on selgitatud, et tal on õigus hoiatamismenetlusest keelduda ja sellisel juhul alustatakse väärteomenetlust kiir- või üldmenetluse korras
- 2) menetlusalusele isikule on selgitatud tema õigused ja kohustused vastavalt käesoleva seadustiku §-le 19, võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi ning ta on hoiatusmenetlusega nõus⁴².

Praktikast lähtuvalt kasutavad politseiametnikud liiklusväärtegede puhul suulist hoiatust, kuid reeglina ei kasutata seadusandja poolt antud võimalust vähetähtsate rikkumiste puhul kohaldada hoiatustrahvi. Autor on seisukohal, et menetlusökonoomiast lähtuvalt on mõistlikum piirduda koheselt suulise hoiatusega või teha rikkujale kiirmenetluse otsus. Isiku poolt hoiatustrahvi tasumata jätmisel ei peaks kohtuvälise menetleja olema kohustatud menetlust uuendama kiir- või üldmenetluse korras ja peaks esitama hoiatustrahvi nõude koheseks sundtäitmiseks kohtutäiturile täitemenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras.

Kirjalik hoiatamismenetlus on loodud selliste liiklusrikkumiste menetlemiseks, mis on fikseeritud kiiruskaameratega. Kirjaliku hoiatamismenetluse puhul saadetakse sõiduki vastutavale kasutajale

⁴⁰ Mõõteseadus, 31.12.2010, jõustunud 01.07.2011 – RT I, 31.12.2010, 26, § 5 lg 1

⁴¹ Koolmeister, I., et al, Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 88.

⁴² VTMS § 53 lg 3

hoiustrahvi ja ta on kohustatud trahvi tasuma. Kui mootorsõiduki eest vastutav isik ei ole trahviteadet vaidlustanud, kuid on samas jätnud hoiustrahvi tähtaegselt tasumata, esitab kohtuväline menetleja trahviteate koheseks sundtäitmiseks kohtutäiturile täitemenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras.⁴³

Hoiustrahvi puhul tuleks autori hinnangul lähtuda samadest põhimõtetest ning lähtuda sellest, et kui isik ei ole hoiustrahvi tähtaegselt tasunud 7 päeva jooksul, esitab kohtuväline menetleja hoiustrahvi koheseks sundtäitmiseks kohtutäiturile täitemenetluse seadustikus sätestatud alusel ja korras.

Politseiametnikud ei kasuta seaduses antud võimalust vähetähtsate rikkumiste puhul kohaldada hoiatamismenetlust ja määrata hoiustrahvi, kuivõrd see võib muutuda keerukaks ja aeganõudvaks, kui isik ei tasu seadusest ettenähtud ajal oma hoiustrahvi. Pigem koostatakse isikule kiirmenetluse otsus ja määratakse minimaalne trahv. Lähtuvalt eelkirjeldatust tekib olukord, kus isikut pigem karistatakse, kui hoiatatakse. Kui ametnikud kasutaks hoiustrahvi, siis võimaldaks selline süsteem vähendada ülekriminaliseerimist, millele juhtis tähelepanu Riigikohtu esimees Märt Rask oma 19.05.2010.a kõnes Riigikogu ees.

Märt Rask leiab oma ettekandes, et riik on asunud ülekriminaliseerimise teele. Riigikohtu kohtupraktika analüütikute kogutud andmetel sisaldab Eesti õiguskord hetkel kokku veidi alla 1300 erineva süüteo koosseisu ehk karistatava teo kirjelduse. „Ilmselt ei ole pelgalt selle arvu alusel võimalik öelda, kas seda on palju või vähe, ning otsustada, kas kõikide nende tegude karistatavaks kuulutamine on vajalik või mitte. Mitmete eelnõude seletuskirjadest ja asjatundjate arvamuse alusel on põhjust siiski väita, et oleme asunud ülekriminaliseerimise teele,“ sõnas Rask.

Tööjõulistest 15–74-aastastest Eesti elanikest on 55,6% kantud karistusregistrisse erinevate väär- ja kuritegude toimepanemise eest (hõlmab ka kustunud karistusi). "Kui enamik rahvast on karistatud, siis ei maksa loota, et karistusõigus ühiskonnas iseenesest toimib ja ühiskond iga süüteo toimepanemise hukka mõistab," on Rask seisukohal.⁴⁴

⁴³ VTMS § 54⁴ lg 2

⁴⁴ XI Riigikogu stenogramm, VII istungjärk, 20.05.2010, Riigikohtu esimehe ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta, <www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1274339100#pk6500> (04.02.2012).

1.4. Kiirmenetlus

Kiirmenetlust võib kohtuväline menetleja kohaldada juhul, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on teatatud tema õigused ja kohustused, selgitatud, et kiirmenetluses väärteoprotokoll ei koostata, võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi ning kui isik nõustub kiirmenetlusega.⁴⁵

Kiirmenetlust kohaldatakse, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged, st kui kohtuvälise menetleja arvates on väärteoasja menetlemisel kogutud piisavalt tõendeid, et lahendada VTMS §-s 108 loetletud küsimused. Asjaolude selgus tähendab eelkõige seda, et väärteo kvalifikatsioon on üheselt kindlaks määratud. Antud menetlusliigi kohaldamine ei sõltu väärteo (vähe) tähtsusest, vaid lähtub väärteo menetlemise kiiremaks muutmisest.⁴⁶

VTMS § 108 on kohtuotsuse tegemisel lahendatavad küsimused. Liiklusväärtegede menetlemisel ja kiirmenetluse kohaldamisel tuleb välja selgitada:

- 1) kas toime on pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu;
- 2) väärteokvalifikatsioon: seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt;
- 3) kas väärteo on toime pannud menetlusalune isik;
- 4) teo õigusvastamus ja süüdivus;
- 5) kas on karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid;
- 6) karistuse liik ja määr.

Vastavalt VTMS § 55 lg-le 1 võib kohtuväline menetleja kohaldada kiirmenetlust, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ning menetlusalusele isikule on selgitatud tema õigused ja kohustused VTMS § 19 järgi, samuti seda, et kiirmenetluses väärteoprotokoll ei koostata. Isikule peab olema võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi ning isik peab olema kiirmenetlusega nõus. VTMS-ist ei tulene, et menetlusaluse isiku poolt väärteo toimepanemise eitamine oleks kiirmenetlust välistav asjaolu.⁴⁷

⁴⁵ VTMS § 55 lg 1

⁴⁶ VTMS lk 92 p 1

⁴⁷ Väärteoasi Teet Hiobi karistamises HÕS § 158 lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-60-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 14.05.2003, lõik 7.2.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma lahendis nr 3-1-1-109-03 leidnud järgnevat: „käsitletava asja lahendamisel on rikutud oluliselt kaebaja kaitseõigust. Kohtutoimikus oleval kiirmenetluse otsusel puuduvad kaebaja allkirjad nii selle kohta, et talle on tutvustatud tema õigusi kui ka selle kohta, et ta nõustub kiirmenetlusega. Kiirmenetluse otsuses puudub märge tõendite kohta, mis kinnitaks O. Insleri süüd. Kaebaja väidet, et tal ei võimaldatud anda asjas ütlusi, kinnitab ka asjaolu, et puuduvad tema ülekuulamisprotokoll või omakäelised ütlused väärteo toimepanemise asjaolude kohta. Asja materjalidest ei nähtu ka, et O. Insler oleks keeldunud ütluste või allkirja andmisest. Kiirmenetlust võib kohtuväline menetleja kohaldada juhul, kui esinevad seaduses ettenähtud eeldused. Seaduse kohaselt peavad rikkumise asjaolud olema selged. Samuti on nõutav, et menetlusalusele isikule on teatatud tema õigused ja kohustused; selgitatud, et kiirmenetluses väärteoprotokolli ei koostata ning võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi. Isik peab olema kiirmenetlusega nõus, mida tõendab oma allkirjaga (VTMS § 55 lg 1 p-d 1-3). VTMS § 56 lg-st 4 tuleneb, et kui menetlusalune isik ei ole ütlusi või allkirja kiirmenetlusega nõustumise kohta andnud, ei saa kohaldada kiirmenetlust, vaid tuleb alustada üldmenetlust.⁴⁸

VTMS § 55 lg 1 p 3 kohaselt võib kohtuväline menetleja kohaldada kiirmenetlust üksnes juhul, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi. Sama seaduse § 56 lg-st 4 tuleneb, et kui menetlusalune isik keeldub ütluste andmisest, loetakse see kiirmenetlusega mittenõustumiseks, mis peab omakorda kaasa tooma üldmenetluse alustamise. Kuigi seadus ei määra, milline peab olema kiirmenetluses menetlusaluse isiku poolt antud ütluste sisu ja maht, leiab Riigikohtu kriminaalkolleegium, et kõnealusel juhul ei ole menetlusalune isik kiirmenetluses ütlusi andnud. VTMS §-s 56 ei räägita mitte igasugustest ütlustest vaid "ütlustest väärteo toimepanemise kohta". Menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta on väärteomenetluses tõendiks, sest nad sisaldavad faktilisi andmeid, mille alusel on võimalik teha kindlaks teo vastavust väärteokoosseisule, õigusvastasust ja isiku süüd selle toimepanemises, samuti muid väärteoasja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid. Märge "olen tutvunud" neid andmeid ega asja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid ei sisalda ning seda ei saa lugeda menetlusaluse isiku poolt väärteo toimepanemise kohta antud ütlusteks. Seega on maakohus õigesti

⁴⁸ Oliver Insleri väärteoasi Liiklusseaduse § 74¹⁵ järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-109-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 09.10.2003, lõik 6.

leidnud, et kõnealusel väärteoasjas ei ole menetlusalune isik ütlusi andnud, ning et see on samastatav ütluste andmisest keeldumisega⁴⁹.

Seadusandja on küll öelnud, et kiirmenetluse kohaldamine ei sõltu väärteo (vähe) tähtsusest, vaid lähtub väärteomenetluse kiiremaks muutmisest.⁵⁰

Autor on seisukohal, et seadusandja poolt sätestatud kiirmenetlus ei täida oma eesmärki liiklusväärtegede menetlemisel. Politseiametnik, näinud õigusrikkumist, ei saa seda koheselt menetleda, tal tuleb hakata koguma tõendeid. Tõendid, nagu eelpool mainitud, on antud juhul ülekuulamised. Antud menetlusliigi vormistamine on sama mahukas kui üldmenetluse puhul ja kindlasti ei täida väärteomenetluse kiiremaks muutmisel sellist eesmärki. Kui seadusandaja pidas kiirema menetluse all silmas seda, et menetlusalune isik saab karistuse kätte koheselt, siis selles osas täidab see menetlusliik eesmärki. Kui seadusandaja pidas silmas seda, et kiirmenetlus on lihtne ja kiire nii menetlusalusele isikule kui ka kohtuvälisele menetlejale, siis seda eesmärki kiirmenetlus kahtlemata ei täida.

Autor leiab, et kui kohtuvälise menetleja jaoks on väärteo toimepanemise asjaolud selged ja tema arvates on kogutud piisavalt tõendeid, võib ta kohaldada kiirmenetlust. Piisavad tõendid kiirmenetluses oleksid menetlusaluse isiku ütlused. Kiirmenetluse rakendamine eeldaks seda, et menetlusalune isik nõustuks kiirmenetlusega ja tunnistaks oma rikkumist. Rikkumise eitamine ning kiirmenetlusega mitte nõustumine välistaks kiirmenetluse ning tuleks alustada üldmenetlust. Seadusandja on kiirmenetlust ette näinud kui kokkuleppemenetlust, kuid autor on seisukohal, et praegu sätestatud kujul see kokkuleppemenetlus ei toimi. Kokkulepe on olukord, kus osapooled lepivad milleski kokku ja nõustuvad sellega. Isiku nõustumine kiirmenetlusega ei ole käsitletav kokkuleppena, vaid see on nõustumine teatud menetlusliigiga. Kiirmenetlus kui kokkuleppemenetlus võiks olla selliselt, kus kohtuvälise menetleja ja menetlusalune isik lepivad kokku nii menetlusliigis kui ka trahvisummas, menetlusalusele isikule on tutvustatud tema õigused ja kohustused, selgitatud, et kokkuleppemenetlust vaidlustada ei saa, ja isik annab nõusoleku antud trahvisumma tasumiseks ning seda kõike kinnitab oma allkirjaga.

⁴⁹ Raivo Virki väärteoasi Teeseaduse § 40¹ lg 1 järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-100-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 16.10.2003, lõik 8.

⁵⁰ Koolmeister, I., et al, Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007), lk 92.

1.5. Üldmenetlus

Liiklusväärtegude menetlemise puhul kasutatakse ka üldmenetlust ehk koostatakse väärteoprotokoll, kui isik ei ole nõus hoiatamis – või kiirmenetlusega või kui on vaja otsustada eriõiguse äravõtmine. Vastavalt VTMS § 58 sätestatule alustatakse väärteomenetlust esimese menetlustoiminguga ja esimest menetlustoimingut tehes teatatakse menetlusalusele tema õigused ja kohustused.

Põhimõttest, et väärteomenetlus algab esimese menetlustoiminguga, tuleneb, et väärteomenetluse alustamise kohta ei vormista kohtuvälise menetleja ametnik eraldi väärteomenetluse alustamise dokumenti. Juhul, kui kohtuvälise menetleja ametnik leiab, et esineb väärteomenetluse alustamise ajend ja alus ning puuduvad menetlust välistavad asjaolud, on ta õigustatud sooritama selles asjas menetlustoiminguid. Ajend on väärteole viitav teave, sh menetleja poolt oma ülesandeid täites saadud väärteole viitav teave. Alus on väärteotunnuste sedastamine väärteomenetluse ajendis. Õiguslikult ei ole sätestatud, milline on esimene vajalik menetlustoiming. Esimese vajaliku menetlustoimingu määrab kohtuvälise menetleja ametnik iseseisvalt, lähtudes konkreetsetes juhtumid asjaoludest.⁵¹

VTMS § 55 lg 1 kohaselt võib kiirmenetlust kohaldada, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on teatatud tema õigused ja kohustused, selgitatud, et kiirmenetluses väärteoprotokoll ei koostata, ning isikule on võimaldatud anda ütlusi ja isik nõustub kiirmenetlusega. Sama seadustiku § 56 lg 2 p 8 kohaselt annab isik ülekuulamisprotokollile kiirmenetlusega nõustumise kohta eraldi allkirja.⁵²

Autor on seisukohal, et üldmenetlus peaks olema rakendatud juhul, kui isik ei ole nõus hoiatamis – või kiirmenetlusega, ei tunnista oma liiklusrikkumist ning on vaja otsustada eriõiguse äravõtmine. Sellisel juhul koostab menetleja menetlusalusele isikule väärteoprotokoll ja kogub menetluses juurde nii palju tõendeid, kui see võimalik on. Samuti leiab autor, et üldmenetluse puhul peaks saama menetleja tunnistajana ütlusi anda. See, et menetleja koostas väärteoprotokoll, ei muuda olematuks seda, mida ta nägi ja kuulis. Selline olukord tekkis, kui liiklusväärtegu hakati vormistama VTMS-i järgi ja kaotas kehtivuse haldusõigusrikkumise seadustik (edaspidi HÕS).

⁵¹ VTMS 58 lk 99

⁵² Dmitri Yakushevi väärteoasi KarS § 262 järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-75-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 29.05.2003, lõik 6.

Väärteomenetluses, nagu kriminaalmenetluseski lasub tõendamiskoormis süüdistusfunktsiooni kandjal, s.o kohtuvälisel menetlejal. Sellest tulenevalt peab kohtuvälise menetleja ametnik, kes fikseerib rikkumise, tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks. Seejuures on oluline see, et erinevalt HÕS § 222 lg-st 2, mille kohaselt oli haldusõiguserikkumise protokollil puhul tegemist tõendiga, VTMS sellist tõendit eraldi ei nimeta. Väärteoprotokoll on menetlusdokument, mis vastavalt VTMS § 69 lg 2 p-dele 1, 2 ja 7 sisaldab rikkumise lühikirjeldust ja kvalifikatsiooni, samuti märgitakse selles ära tõendid. See ei tähenda, et väärteoprotokoll ei saa üldse pidada tõendiks, nimelt võivad sisalduda väärteoprotokollis menetlusaluse isiku ja tunnistaja ütlused.⁵³

Autori leiab, et üldmenetluse protokoll peab olema tõend, nagu oli protokoll tõend siis, kui kehtis HÕS.

HÕS § 222 lg 2 luges tõenditeks: haldusõiguserikkumise protokoll, haldusõiguserikkuja seletused, kannatanu ja tunnistajate ütlused, eksperdiarvamus, asitõendid, asjade ja dokumentide äravõtmise protokoll, samuti muud dokumendid.⁵⁴

⁵³ Raul Markuse väärteoasi liiklusseaduse § 74³⁵ lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-101-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.09.2003, lõik 6.1.

⁵⁴ Haldusõigusrikkumise seadustik, 18.07.1992, jõustunud 01.08.1992 – RT I 1992, 29, 396, § 222

2. LIIKLUSMENETLUSE PRAKTIKA SOOMES

Soomes toimub liiklusrikkumiste menetlemine kriminaal- ja eksimustrahvimenetluses karistuse määramise käsiraamatu alusel ehk soome keeles *käsikirja seuraamuksen määräämisestä rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyssä*. Kui politsei tabab õigusrikkuja, siis vormistamiseks on neli erinevat võimalust, mis jagunevad rikkumiste raskusastme järgi:

1. Hoiatus - kergemad rikkumised ehk kui isik on toime pannud kergema rikkumise, võib politsei vormistada trahvi asemel hoiatuse kas suuliselt või kirjalikult. Seda nimetatakse soome keeles *huomautus* (LISA 1).
2. Trahv kergemate rikkumiste eest – hoiatusest raskuselt järgmine on trahv, soome keeles *rikesakkomääräys* (LISA 2). Seda on võimalik määrata kindlate rikkumiste puhul ja trahvisumma ei sõltu rikkuja sissetulekust, see on kõigile võrdne ja kindel summa.
3. Tavatrahv - selle alla mõistetakse kõik neid rikkumisi, mis pole eelpool loetletud, näiteks kiiruse ületamine, möödasõit vales kohas, juhiloa puudumine. Sellistel juhtudel tehakse trahviotsus ehk karistusnõude teatis, trahvisumma on sõltuv isiku sissetulekust. Olenevalt rikkumisest võib see olla kas kiiruse ületamise eest - *rangaistusvaatimusilmoitus ylinopeus* (LISA 3), muu liiklusrikkumise eest - *rangaistusvaatimusilmoitus liikenne muu* (LISA 4) või muu rikkumise eest - *rangaistusvaatimusilmoitus muut* (LISA 5).
4. Süüteoteade - vormistatakse raskete rikkumiste korral, näiteks isik on autoroolis joobeseisundis, kiiruse ületamine rohkem kui 50 km/h lubatust üle või mõne muu raskema rikkumise puhul. Nende juhtudel teeb otsuse alati kohus ning alati võetakse ära juhiluba. Vormistatakse *rikosilmoitus ja poliisimiehen määräys väliaikaisesta ajokiellosta* (LISA 6).

Rikkumiste menetlemisel koostatakse isikule protokoll, kuhu on võimalus teha märke tunnistaja olemasolu kohta. Kui rikkumisega võetakse ära juhtimisõigus, siis sellisel juhul tehakse trahviotsus ja koostatakse protokoll juhiloa äravõtmise kohta. Trahvid jaotuvad kahte rühma - päevatrahvisüsteem ja eksimustrahvisüsteem. Viimast kasutatakse kergemate rikkumiste puhul. Eksimustrahvi summat ei mõjuta isiku sissetulek, see määratakse kõigile rikkujatele samas määras.

Päevatrahvisüsteemis arvestatakse kaht tegurit: teo raskusastet ja trahvisaaja maksuvõimet. Suuremat netopalka saav isik saab suurema trahvi kui väiksema netopalgaga isik. Politseil on patrullautos interneti kaudu olemas ligipääs palgaandmetele. Kogu trahvisüsteemi rakendamine põhineb politsei juhendil, mis on justiitsministeeriumi, riigiprokuratuuri ja transpordiministeeriumi poolt heaks kiidetud. Juhendis on määratud, millisel juhul tuleb kasutada päevatrahvisüsteemi, millisel eksimustrahvisüsteemi. Kui politseiametniku poolt määratud karistus on õiglaselt määratud, siis ei saa ametniku vahetu juht asja muuta, vaid süüdlane peab kohtusse pöörduma. Kaebeõigus on 7 päeva ja juhised kaebuse esitamiseks on trahvidokumendil toodud juhendis. Rikkuja saab politseiametniku vahetule juhile esitada kaebuse vaid ametniku käitumise kohta, mitte trahvi summa kohta.

Peale kaebuse esitamist kuulatakse kohtus üle nii kaebuse esitaja kui politseinikud. Kohtus osalemine on kohustuslik. Politsei töötab ametivastutuse põhimõttel. Kohtus annab politseiametnik tunnistajavande ning valeütluste andmine on rängalt karistatav kuritegu. Tõendina piisab ühe politseiametniku ütlustest juhtunu kohta, fotod ja videod on head abivahendid - need ei ole kohustuslikud, aga olemasolul võib neid kasutada. Trahvi ja eksimustrahvi blankettidel on väljad „vaidlustan“ ja „ei vaidlusta“, mille politseiametnik märgistab rikkuja soovi korral. Kui rikkuja vaidlustab trahviotsuse või rikkumist, palutakse tal seda põhjendada ja politsei paneb põhjenduse trahviblanketile kirja. Kui isik ei soovi põhjendada, allkirja anda ega rikkumist põhjendada, siis ei oma see tähendust ega takista menetlust.

Kui isik ei võta trahvi vastu, peab talle selgitama, et ilma trahvikviitungita ei saa prokurörile kaebust esitada.

Alles siis, kui trahvisaaja prokurörile kaebuse esitab, käsitletakse asja kohtus, kuhu kaebaja või tema kaitsja peab isiklikult kohale tulema. Ühest politseiametnikust ja tema kohtuvandest piisab rikkumise tõendamiseks.⁵⁵

⁵⁵ Hannes Kullamäe ja endise Soome Vabariigi liikluspolitsei komissari Olavi Lempineni kirjavahetus alates 29.02.2012 a.

3. LIIKLUSVÄÄRTEGUDE MENETLEMISE LIHTSUSTAMISE VAJALIKKUS

3.1. Empiirilise uuringu meetodika

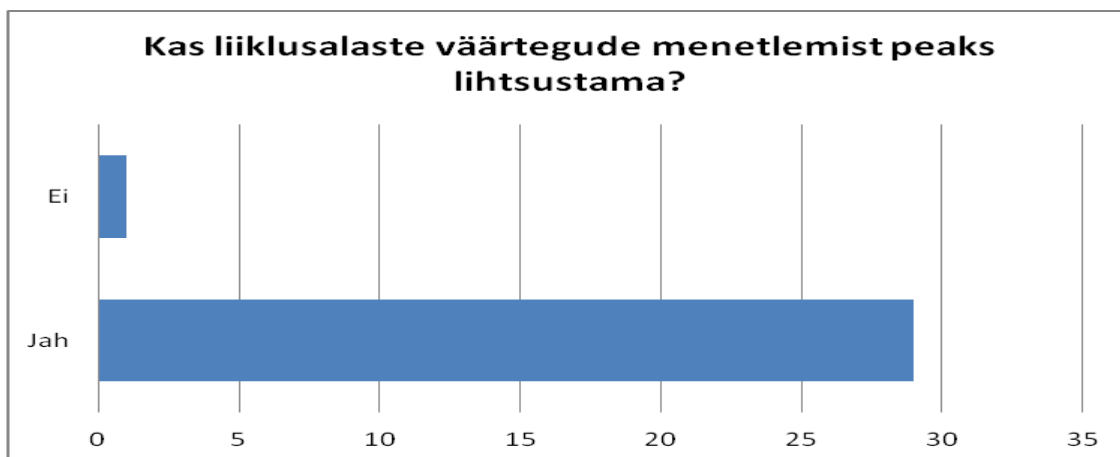
Selgitamaks välja, kas liiklusväärtegade menetlemist Eestis oleks vaja lihtsustada, mida peaks või oleks vaja lihtsustada, viis autor läbi küsitluse kirjalikus vormis.. Küsitluse läbiviimiseks valis autor Põhja prefektuuri, kuna see on üks suuremaid prefektuure ning seal menetletakse võrreldes teiste prefektuuridega rohkem liiklusväärtegusi. Küsitlus viidi läbi veebruarikuus 2012 aastal Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo liiklusjärelvalve talituse liiklusteenistuse ametnike, Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo liiklusmenetlustalituse ametnike, Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo Ida-Harju politseijaoskonna väligrupi politseiametnike ja Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo Lääne-Harju politseijaoskonna väligrupi politseiametnike hulgas. Küsimustele vastamine oli anonüümne. Küsitluse viis autor läbi antud ametnike hulgas, kuna nad igapäevaselt puutuvad kokku liiklusväärtegade menetlemisega. Küsimusi oli kümme ja neile vastas 30 ametnikku.

3.2. Vastanute arvamused liiklusväärtegade menetlemise lihtsustamise kohta

Esimene küsimus: **Kas liiklusalaste väärtegade menetlemist peaks lihtsustama?**

30-st küsitletust vastas 29, et liiklusväärtete menetlust peaks lihtsustama. Vastanute põhjendustest tuli välja, et erinevate dokumentide täitmist on liiga palju, aega kulub liiga palju ühe materjali vormistamiseks, protokollid on ajale jalgu jäänud ja neis on palju ebaolulist, mida ei peaks seal olema (kodakondsus, sünnikoht, sõiduki omanik). Paljud protokollid dubleerivad isiku andmeid. Selgus, et kodanikud nurisevad selle üle, et peab palju allkirju andma, ning liigse bürokraatia üle menetlemisel. Vastanud leidsid, et kiirmenetluse peaks tegema lihtsamaks. Põhjendustes toodi, et ei ole vahet, kas viia läbi kiirmenetlus või koostada väärteprotokoll üldmenetluses. Üks vastanutest leidis, et kiirmenetlusel

võiks olla allkirju rohkem, kus rikkuja peale sisuliste ütluste andmist tunnistab ja kinnitab oma rikkumist, mis ei kuulu edasikaebamisele.

Joonis 2. Liiklusalaste väärtegade menetlemise lihtsustamise vajadus.

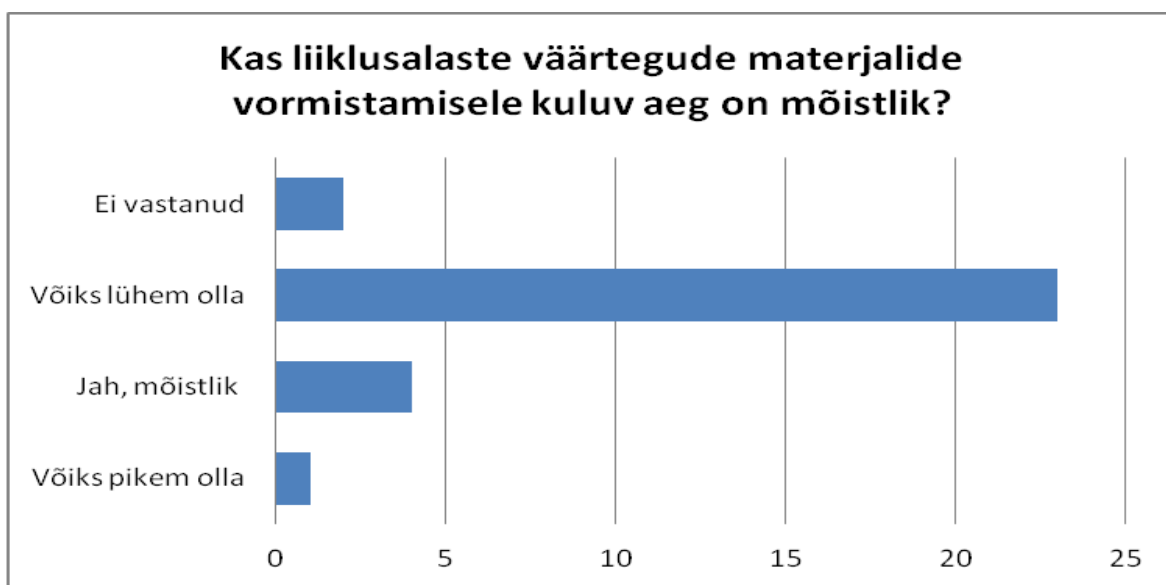
Teine küsimus: **Mida võiks/peaks liiklusalaste väärtegade menetlemisel lihtsustama?**

Ka selle küsimuse vastustest ilmnes, et paberite täitmist on liiga palju, võiks olla vähem kirjatööd. Rikkujatel võiks olla trahvi maksmise võimalus kohapeal (makseterminal). Leiti, et protokollides on liialt palju lahtreid, mis ei anna mingit infot (kodakondsus, sünnikoht, sõiduki omanik, sõiduki kategooria). Küsitluses selgus, et vähetähtsate väärtegade puhul võiks rakendada kokkuleppetrahve, millel oleks lühike tasumise tähtaeg. Vähendada dubleerimist dokumentides. Muuta lihtsamaks kiirmenetlus – vähendada rikkujalt võetavaid allkirju, ei oleks vaja koguda liialt tõendeid, võiks piirduda menetlusaluse isiku ütlustega, haldustoimingu protokolliga, fotodega. Kiirmenetluse otsus võiks olla lõplik, mis edasi kaebamisele ei kuulu. Politseiametnikud leidsid, et puudub selge vahe, kas viiakse läbi kiirmenetlus või koostatakse vääртеoprotokoll.

Kolmas küsimus: **Kas liiklusalaste väärtegade materjalide vormistamisele kuluv aeg on mõistlik?**

Sellele küsimusele 30 vastanust 23 leidis, et liiklusväärte materjalide vormistamisele kuluv aeg võiks lühem olla. Neli ametnikku arvasid, et vormistamisele kuluv aeg on mõistlik, ning üks ametnik arvas, et aega võiks kuluda rohkem. Kaks ametniku jätsid antud küsimusele vastamata.

Leiti, et raisatakse põhjendamatult kodaniku aega, vormistamisele kuluv aeg on liiga pikk. Põhjenduses kirjutati, et protokollides on liiga palju lahtreid, mida tuleb täita (sõiduki riigi tunnusmärk, sõiduki kategooria ning isiku kodakondsus ja töökoht ei ole oluline informatsioon). Leiti, et peaks vähem tõendeid koguma ja usaldama rohkem politseiametnikke. Liigne andmete dubleerimine. Ühe ametniku arvates kulub materjalide vormistamiseks 20-60 minutit. Lisatõendid võiks olla iseseisvad ja ei peaks sõltuma otseselt tõenditest. Kiirmenetluse ja üldmenetluse vahel peaks olema erisus.

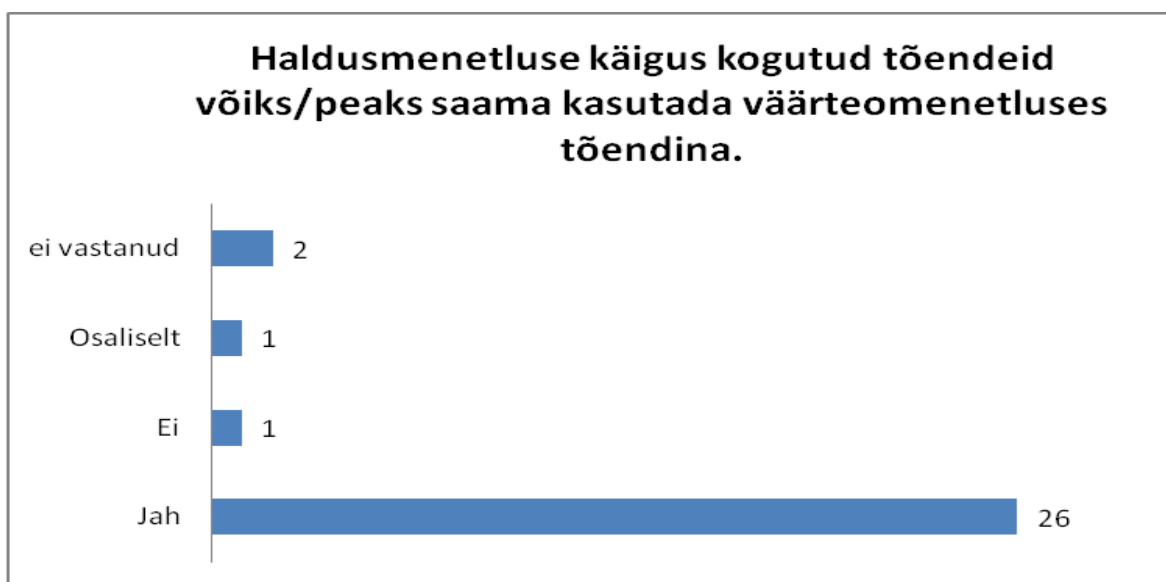
Joonis 3. Kas liiklusväärtegude vormistamisele kuluv aeg on mõistlik?

Neljäs küsimus: **Haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks/peaks saama kasutada väärteomenetluses tõenditena?**

Suurem enamus ehk 30 vastanust 26 ametnikku leidis, et haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks/peaks kasutama väärteomenetluses tõenditena. 2 ametnikku ei vastanud antud küsimusele, 1 ametnik leidis, et ei peaks kasutama tõendina ja 1 ametnik arvas, et osaliselt võiks/peaks kasutama haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid väärteomenetluses tõenditena.

Leiti, et haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid ei peaks ütlustega uuesti üle tunnistama, vaid võiks olla mahukam haldusmenetluse tõendi vorm. Indikaatorvahendi kasutamise protokoll ja liiklusjärelevalve kiirusmõõteseadme kasutamise protokoll võiks küll käsitleda tõendina ja mitte nendes sisalduvat teavet (infot) hiljem kopeerida tunnistaja ülekuulamise protokollis. Tunnistaja

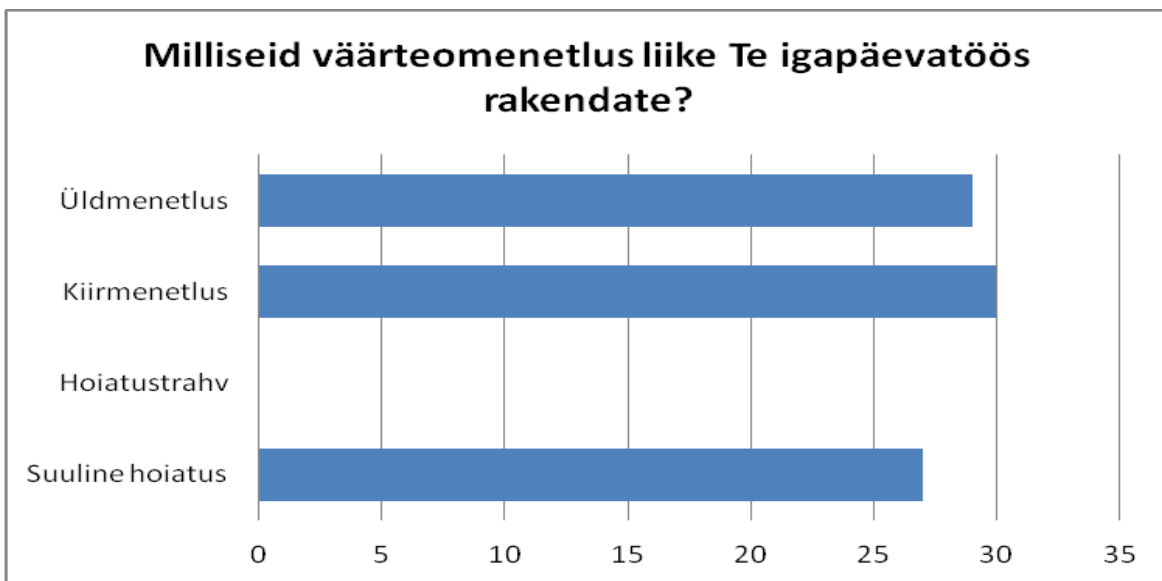
ütlused võiksid lihtsalt toetada neid andmeid sisulise poole pealt. Mõlemad (indikaatorvahendi ja liiklusjärelvalve kiirusmõõteseadme kasutamise protokoll) sisaldavad olulisi andmeid ja asjaolusid rikkumise hetkel. Tunnistaja olemasolu võiks olla mainitud kiirmenetluse otsuses ja ütlused protokollitakse vajadusel kohtus. Haldustoimingu protokollide asemel võiks kasutada korrektselt salvestatud fotosid ja videosalvestusi. Arvati, et ei oleks vaja teha eraldi kiiruse mõõtja ülekuulamist kiirusmõõteseadme kasutamise protokollis juurde. Leiti, et tõendamiseks vajalikke tõendeid on vaja koguda liiga palju.

Joonis 4. Kas haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks kasutada väärteomenetluses tõendina?

Viies küsimus: **Milliseid väärteomenetlus liike Te igapäevatöös rakendate?**

Vastustest tuli välja, et ei kasutata hoiustrahvi, kuid ülejäänud menetlusliike rakendatakse igapäeva töös. Üks vastanutest ei kasuta üldmenetlust ja kolm vastanutest ei kasuta suulist hoiatust.

Joonis 5. Igapäevatoös kasutatavad väärteomenetluse liigid

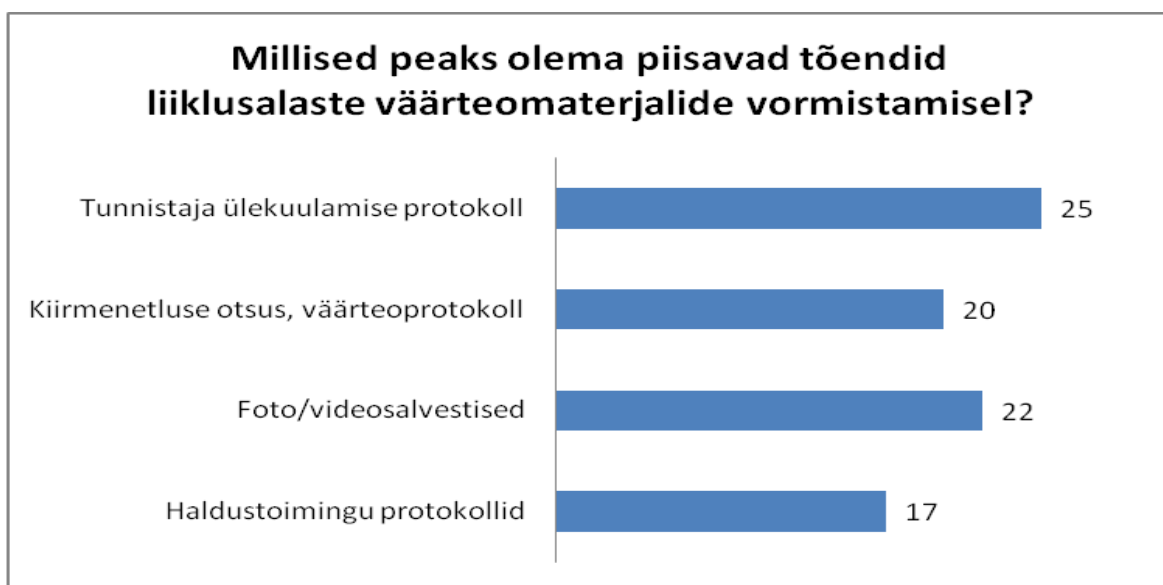
Kuues küsimus: **Kui Te mingit eelpool toodud menetlusliiki ei kasuta, siis miks?**

Vastanud leidsid, et hoiatustrahvi ei kasutata, kuna tegemist on tülika protseduuriga, raske on inimestele seletada, millega on tegu. Hoiatustrahv ei ole otstarbekas ja kui isik etteantud aja jooksul seda ära ei tasu, siis tuleb menetlust uuendada ja isikut hakata otsima, see on liigne ajakulu menetlejatele. Lihtsam on väheolulise rikkumise puhul nt teha väike rahatrahv kiirmenetluse korras, kuna hoiatusmenetlus ei erine vormistamise ja tõendite kogumise poolest teistest menetlusliikidest. Hoiatustrahv tuleks kõne alla makseterminalide olemasolul, kuna ei saa välistada asjaolu, et rikkuja ei unusta trahvi tasumist. Kui isik on nõus kohapeal maksma, siis saabki hoiatustrahvi. Hoiatustrahv antud kujul ei täida oma eesmärki, kui tasumata trahv läheks kohe täitmisele, siis sobiks.

Seitsmes küsimus: **Millised peaks olema piisavad tõendid liiklusalaste väärteomaterjalide vormistamisel?**

Üle poole vastanutest leidis, et kõik paberid, mida politseiametnik koostab, kaasa arvatud kiirmenetluse otsus ja väärteoprotokoll, peaksid olema tõendid. Tunnistaja ülekuulamise protokoll st patrulltoimkonna teise liikme ülekuulamine on vajalik siis, kui puudub näiteks videosalvestus või mõni

muu haldustoimingu protokoll. Kui tehtud on video või foto, siis võiks tunnistaja ülekuulamine puududa. Kõige olulisem on ametniku sõna, võimalusel võiks seda toetada foto, video või haldustoimingu protokolliga. Kiirmenetluse puhul piisaks otsusest. Tunnistaja olemasolu võiks olla mainitud kiirmenetluse otsuses ja ütlused protokollitakse vajadusel kohtus. Haldustoimingu protokollide asemel võiks kasutada korrektselt salvestatud fotosid ja videosalvestusi. Tunnistaja ülekuulamise protokollis sisalduv on korduv jutt, mida võiks mitte olla.

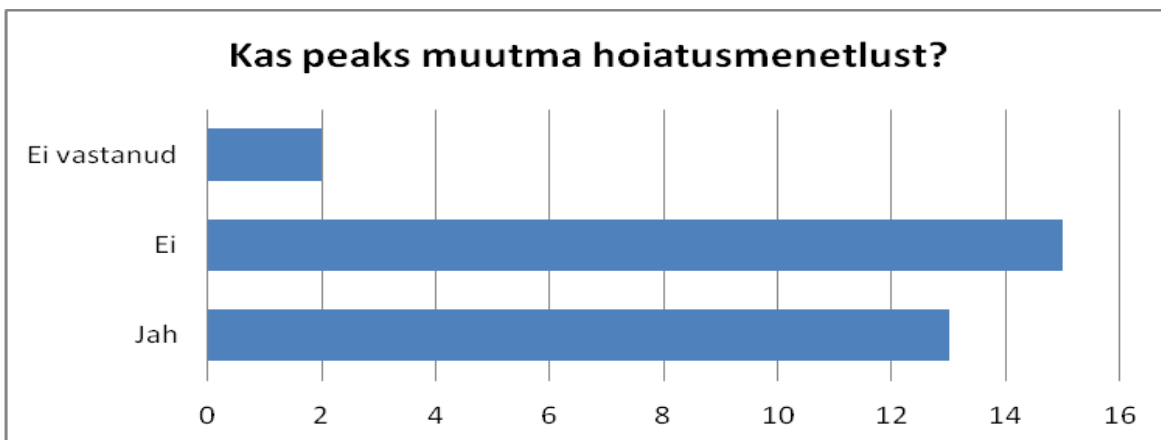
Joonis 6. Millised peaksid olema liiklusväärtegude vormistamisel piisavad tõendid?

Kaheksas küsimus: **Kas peaks muutma hoiatusmenetlust?**

Selles küsimuses jagunesid vastusevariandid peaaegu pooleks. Pooled vastasid, et hoiatusmenetlust ei peaks muutma, ning 13 vastanut arvas, et peaks muutma. Kaks vastanut jättis küsimusele vastamata.

Leiti, et ära tuleks kaotada hoiustrahvid, hoiatusmenetlusele ei peaks nõudma tõendusmaterjali juurde. Hoiatusmenetlust peaks muutma selliselt, et see kajastuks maanteel tööd tegevas patrullauto arvutis. Kui sõidukijuht on saanud hoiatusmenetlusega hoiatada, siis teistkordsel samalaadisel rikkumisel oleks võimalik teisi menetlusliike kasutades teda karistada. Hetkel nn suuline hoiatus, mille politseiametnik määrab, ei kajastu (menetlusaluse isiku ülekuulamise protokoll) m-kairi andmebaasis. Peaks kaotama selle 7 päeva tähtaja, trahv tuleks tasuda 15 päeva jooksul, mittemaksmise korral

alustada täitemenetlust. Suulist hoiatust ei pea vormistama kirjalikult. Hoiustrahvi võib rakendada üksnes tingimusel, et rikkuja maksab selle rikkumise toimepanemise kohas. Nõutav on makseterminalide olemasolu. Hoiustrahv antud kujul ei täida oma eesmärki, kui tasumata trahv läheks kohe täitmisele, siis sobiks. Tasumise osa peaks tegema menetleja jaoks lihtsamaks. Hoiustrahv on mõttetu, hoiustrahv peaks minema otse kohtusse kui isik ei ole trahvi tasunud.

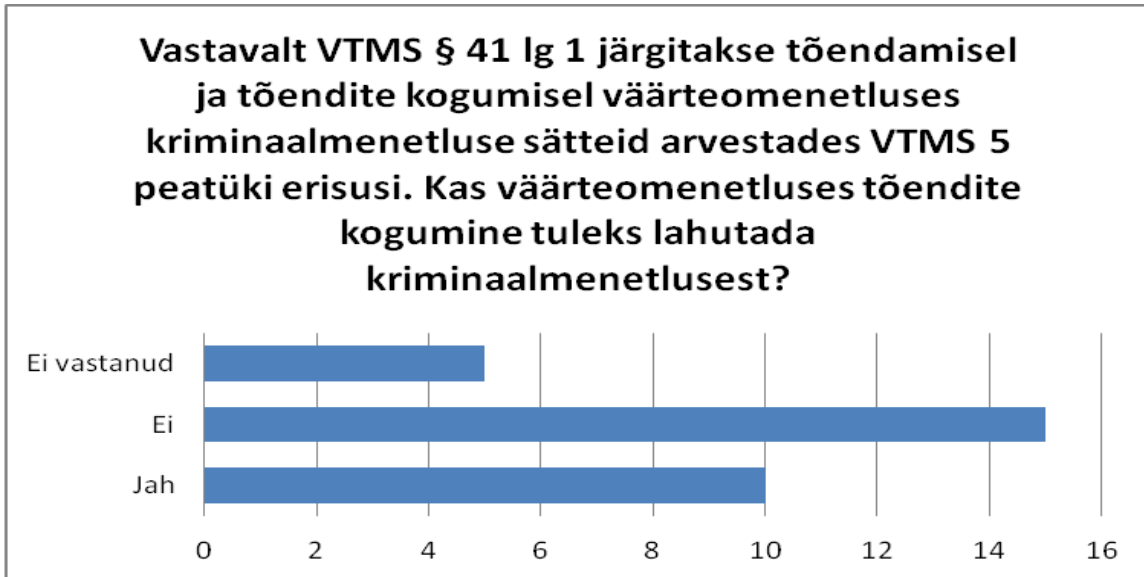

Joonis 7. Kas hoiatusmenetlust peaks muutma?

Üheksas küsimus: **Vastavalt VTMS § 31 lg 1 järgitakse tõendamisel ja tõendite kogumisel väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades VTMS 5 peatüki erisusi. Kas väärteomenetluses tõendite kogumine tuleks lahutada kriminaalmenetlusest?**

Pooled antud küsimusele vastanutest arvasid, et tõendite kogumist ei tuleks lahutada kriminaalmenetlusest. Kümme vastanut arvas, et tuleks lahutada ja 5 vastanut jättis antud küsimusele vastamata.

Arvati, et see ei muudaks midagi lihtsamaks ning et eraldamine oleks tingimata vajalik. Antud muudatus ei lihtsustaks ega raskendaks oluliselt menetlust. Ei oma suurt tähtsust, kui just ei muuda menetlust oluliselt lihtsamaks ja kiiremaks. Hetkel selline viis toimib. Võiks olla lahti kirjutatud kõik ühes seadustikus. Ei peaks jälgima kahte erinevat seadust. Väärteomenetlust tuleks lihtsustada. Oli ametnikke, kes arvasid, et võiks veelgi laiendada ja väärteomenetluses teha jälitustoiminguid. Üks ametnik arvas, et kuna puutub igapäevaselt kokku ainult väärteomenetlusega, siis kriminaalmenetlus ei puutu asjasse.

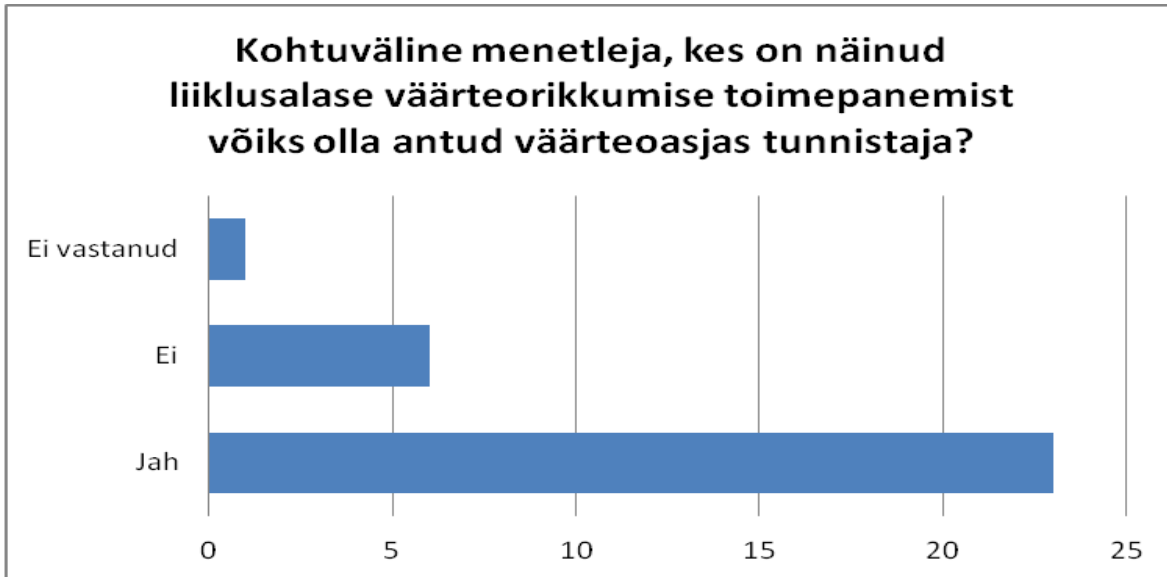

Joonis 8. Kas väärteomenetluses tõendite kogumine tuleks lahutada kriminaalmenetlusest?

Kümnes küsimus: **Kohtuväline menetleja, kes on näinud liiklusalase väärteorikkumise toimepanemist, võiks olla antud väärteoasjas tunnistaja?**

Leiti, et võiks olla küll kohtuväline menetleja ühes ja samas väärteoasjas nii menetleja kui tunnistaja. Seesugune vajadus tekib just eelkõige suviste motopolitseinike töös, kus nad töötavad üksi, ja samuti politseiametnikul, kes täidab igapäevaselt tööülesandeid üksi (piirkonnakonstaabel), mõlemal juhul võib tunnistaja puudumine jätta ohtliku väärteo menetluseta. Politseiametnik, kes väärteorikkumise avastab ning protokoll koostab, tema sõna võiks antud olukorras olla kaalukama tähendusega, menetleja ei ole seetõttu vähem objektiivne, et ta nägi väärteo toimepanemist. Kohtuvaidluse puhul on tunnistaja ütlused määravaks saanud. Üks olulisemaid argumente ja põhjendusi on see, et politseinik on ka üksi olles politseinik ja temal lasuvad seadusest tulenevad õigused ja kohustused. Küsimustele vastanud politseiametnikud leidsid, et see oleks mugavam ja lihtsam (ei peaks olema materjalide vormistamisel ilmtingimata tunnistaja), saaks menetleda asja, kui asjaolud on selged ja menetlusalune isik on rikkumisega nõus.

Mõned vastanud leidsid, et menetleja ei saa olla tunnistaja, kuna võib tekkida huvide konflikt ja ei suudeta tagada objektiivsust.

Joonis 9. Kas kohtuväline menetleja võiks samas olla liiklusväärteo tunnistaja?

3.3. Seisukohad ja ettepanekud liiklusväärtegude menetlemise lihtsustamiseks

Politseiametnike hulgas läbiviidud küsitlusest võib järeldada, et liiklusväärteo menetlust tuleb lihtsustada. Kõige enam tuli välja, et liiga palju on erinevate blankettide täitmist ning ühe liiklusrikkumise vormistamiseks kulub palju aega. Veel leiti, et vormistamisel ei ole vahet, kas tehakse kiirmenetlusotsus või väärteoprotokoll. Ametnike arvates võiksid lisatõendid olla iseseisvad, mitte sõltuma otsestest tõenditest ehk siis haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid ei peaks ütlustega uuesti üle tunnistama. Tunnistajat ei peaks eraldi üle kuulama, vaid selle kohta võiks olla märke protokollis ja hiljem, kui menetlusalune isik vaidlustab oma rikkumise, siis saab vajadusel tunnistaja üle kuulata.

Küsitluses tuli välja, et politseiametnikud ei kasuta liiklusrikkumiste vormistamisel hoiatustrahvi. Antud menetlusliiki ei kasutata seetõttu, et kui isik peaks ettenähtud tähtajal jätma hoiatustrahvi tasumata, siis hilisem menetluse uuendamine on aeganõudev ja keeruline ning seda välditakse. Mõned ametnikud pole hoiatustrahvi protokolle näinudki ja neil puudub nende täitmise kogemus ja oskus. Sellest lähtuvalt võib arvata, et jaoskondades vastavad protokollid puuduvad. Vastanute arvates on lihtsam teha väike rahatrahv kiirmenetluse korras, kui hoiatusmenetlust kohaldada. Seda menetlusliiki oleksid ametnikud nõus kasutama, kui politseisõidukites oleksid makseterminalid ning rikkuja saaks

hoiustrahvi koheselt tasuda või selle tasumata jätmise korral kuuluks see edastamiseks kohtutäiturile (sundtäitmiseks).

Mis võiks olla tõendid? Kiirmenetluse puhul piisaks protokollist, võimalusel võiks seda toetada kas foto, video või haldustoimingu protokoll. Veel leiti, et nende toetavate materjalide/protokollide olemasolul ei peaks üldse teostama tunnistaja ülekuulamist.

Suurem enamus vastanutest leidis, et politseiametnik, kes on näinud liiklusväärteo rikkumist ja on koostanud või koostab menetlusalusele isikule protokoll, võiks ja peaks saama olla tunnistaja samas asjas.

KOKKUVÕTE

Töös analüüsiti liiklusväärtegade menetlemist. Teema on aktuaalne seetõttu, et alates VTMS-i jõustumisest pole uuritud, kas liiklusväärtegade menetlemine on keerukas ja aeganõudev või mitte.

Selgus, et seadusandja poolt antud võimalust kasutada vähetähtsate rikkumiste puhul hoiatamismenetlust ehk määrata isikule hoiatustrahv politseiametnikud ei kasuta. Selgus, et antud menetlusliigi kasutamine on keerukas ja lihtsam on seda mitte teha ning karistada isikut hoopis kiirmenetluse korras. Hoiatustrahvi problemaatika on selles, et kui isik jätab seaduses etteantud tähtajal hoiatustrahvi tasumata, siis tuleb automaatselt uuendada menetlust ning alustada kas kiir- või üldmenetlust. Küsitluse vastustest ilmnes, et ametnikud kasutaksid seda menetlusliiki, kui rikkuja saaks hoiatustrahvi koheselt politseiautos tasuda. See omakorda eeldab makseterminalide olemasolu politseisõidukites või kui liiklusrikkuja ei soovi või ei saa seda koheselt teha ja jätab seaduses antud tähtajal trahvi tasumata, kuuluks see edastamisele kohtutäiturile. Selline lahendus ehk kirjalik hoiatamismenetlus on juba välja töötatud seadusandja poolt selliste õigusrikkumiste menetlemiseks, mis on fikseeritud kiiruskaamerate poolt.

Töös selgus, et liiklusväärtegade tõendamisel ja tõendite kogumisel lähtutakse kriminaalmenetluse sätetest. Menetlemisel nõ kaotatakse ära reaalne tunnistaja, kuid menetluse huve silmas pidades ei saa menetleja siiski tunnistajana ütlusi anda. Haldustoimingu käigus kogutud tõendid ei ole iseseisvad, neid saab tõendina kasutada vaid siis, kui on kogutud otseseid tõendeid. Küsitluse vastustest selgus, et ametnike arvates on paberitööd palju ning sama väärtemenetluse raames erinevate protokollide/dokumentide koostamise tõttu toimub liigne andmete dubleerimine. Autor on seisukohal, et haldusmenetluse käigus kogutud tõendid peaks olema lubatud tõendid. Tõendid liiklusväärtegade puhul peaks olema politseiametniku ütlused, mida ei protokollita eraldi, vaid kui tekib vajadus ütluste saamiseks ehk kui isik vaidlustab oma rikkumise kohtus, siis ametnik kutsutakse kohtusse. Kohtus annab tunnistaja omapoolsed ütlused antud rikkumise kohta. Rikkumise vormistamisel peaks piisama protokollist, nagu see on Soome Vabariigis, kus rikkujale koostatakse ainult protokoll.

Kiirmenetluse otsus peab oma sisult olema „kiire“ menetlus ehk see koostatakse siis, kui rikkumise asjaolud on selged ja isik nõustub liiklusrikkumisega ning kinnitab oma allkirjaga, et ta nõustub kiirmenetlusega, kuid lisaks sellele võiks kiirmenetluse kohaldamisel olla sätestatud, et isik kiirmenetlusega nõustumisel loobub kaebeõigusest.

Võttes kokku eeltoodu, teeb autor ettepanekud liiklusväärtegude lihtsustamiseks:

1. Käsitleda väärteoprotokoll kui protokoll, mitte kui süüdistusakti. Teha VTMS-is muudatus, mis ütleb, et tõend on ka väärteoprotokoll. Selline lahendus annaks võimaluse hiljem, kui tekib vajadus rikkumise tõendamiseks, kuulata üle ka protokoll koostaja kui tunnistaja.
2. Käsitleda riikliku järelevalve käigus vormistatud haldustoimingu protokolle kui tõendeid. Teha VTMS-is muudatus, mis käsitleks riikliku järelevalve käigus koostatud protokoll iseiseisva tõendina.
3. Muuta VTMS-i selliselt, et hoiatustrahvi mittetasumisel ei peaks politseiametnikud hakkama hilisemalt rikkujat üles otsima ja menetlust uuendama, kui isik on jätnud hoiatustrahvi tasumata, vaid lihtsam ja aega säästlikum on, kui isik saaks hoiatustrahvi kohe tasuda. See eeldaks aga makseterminalide olemasolu politseisõidukites ja kui isik ei saa või ei ole nõus seda kohe tasuma ja ei ole seda tähtaegselt tasunud, läheks trahvi sissenõudmine kohtuäiturile .
4. Muuta VTMS-is kiirmenetlust kui kokkuleppementlust nii, et kohtuväline menetleja ja menetlusalune isik lepivad kokku nii menetlusliigis kui ka trahvisummas, menetlusalusele isikule on tutvustatud tema õigused ja kohustused, selgitatud, et kokkuleppementlust vaidlustada ei saa, ja isik annab nõusoleku antud trahvisumma tasumiseks ning seda kõike kinnitab oma allkirjaga.

Uurimistöö tulemusena selgus, et püstitatud hüpotees leidis kinnitust: liiklusväärtegude menetlemine on Eestis keerukas ja aeganõudev.

SUMMARY

The main aim of this thesis is to find out, whether proceeding traffic misdemeanours is too complicated and time-consuming, how to simplify traffic misdemeanours and how traffic violations are proceeded in the Republic of Finland.

To find out, whether proceeding traffic misdemeanours is too complicated and time-consuming and if it needs to be simplified, the author has carried out an inquiry among police officers. With the inquiry the author tries to find out if proceeding traffic misdemeanours is too complicated and time-consuming, what and how needs to be simplified, could the evidence collected by administrative proceeding be treated as direct evidence, could the investigator be the witness in a misdemeanour matter being heard. The results of the inquiry showed that proceeding traffic misdemeanour is complicated and time-consuming and needs to be simplified.

As a result of this thesis, the author suggests to treat the misdemeanour report as a report, not as a statement of charges and to make the following changes in the Code of Misdemeanour Procedure – report can also be considered as evidence; to treat protocols of administrative operations compiled while performing state supervision as evidence; additionally change the Code of Misdemeanour Procedure so that protocols compiled while performing state supervision could be treated as independent evidence and if a cautional financial penalty is not settled, the officer wouldn't be obliged to find the violator and renewing the procedure – it would be easier and more time-economical, if the person would be able to pay the fee on the spot; and to change in the Code of Misdemeanour Procedure the expedited procedure as a compromise procedure as follows: the investigator and the violator can make a deal on both the way of procedure and the sum of the financial penalty, the person subject to proceedings has been introduced with his/her duties and rights, explaining that one can not contest compromise procedure, the person gives his/her consent to pay the charged fee and confirms it with his/her signature.

As a result of the thesis the hypothesis raised was confirmed: proceeding traffic misdemeanours in Estonia is complicated and time-consuming.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aleksandr Sokoluhhini väärteoasi liiklusseaduse § 74³⁵ lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-69-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 09.09.2005.

Dmitri Yakushevi väärteoasi KarS § 262 järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-75-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 29.05.2003.

Eduard Kanevski väärteoasi liiklusseaduse § 74²⁴ lg 1 ja § 74²² lg 2 alusel, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-22-12, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 23.03.2012.

Haldusõigusrikkumise seadustik, 18.07.1992, jõustunud 01.08.1992 – RT I 1992, 29, 396, § 222

Hannes Kullamäe ja endise Soome Vabariigi liikluspolitsei komissari Olavi Lempineni kirjavahetus alates 29.02.2012 a.

Indrek Wikkeni väärteoasi HÕS § 94 lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-105-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 08.10.2003, lõik 6.

Kirsimäe, A., „Liiklus - see on imelihtne!“, Radar, jaanuar-veebruarmärts 2012, lk 28-29.

K. S. väärteoasi tubakaseaduse § 21³ järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-43-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 19.05.2005, lõik 7.

Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T., Sirk, I., Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2007).

Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166, § 61.

Kärnu Ekspeditsiooni AS väärteoasi Tolliseadustiku § 283² lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-65-04, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 30.06.2004, lõik 8.

Maandi, E., Mets, M., Uba, L., Vaba, A., Vaba, M., Võõrsõnad (Tallinn: TEA Kirjastus, 2006), lk 110.

Mõõteseadus, 31.12.2010, jõustunud 01.07.2011 – RT I, 31.12.2010, 26, § 5 lg 1

Oliver Insleri väärteoasi Liiklusseaduse § 74¹⁵ järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-109-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 09.10.2003, lõik 6.

OÜ Netaman Ships Repair väärteoasi Veeseaduse § 38⁵ lg 2 ja Välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-145-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 10.02.2006, lõik 6.

Peeter Ludvigi kaebus Kuressaare Haigla Sihtasutuse 2. augusti 2003. a joobeekspertiisi akti nr 59 ja Liiklusmeditsiini Keskkomisjoni 1. septembri 2003. a otsustuse nr 1-10/449 tühistamiseks, Riigikohtu üldkogu asi nr 3-3-1-77-03, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus, 30.04.2004.

Politsei- ja Piirivalveamet, „2007 aasta töötulemused“ (2008), <www.politsei.ee/dotAsset/37475.pdf> (14.03.2012).

Politsei- ja Piirivalveamet, „2010 aasta töötulemused“ (2011), <www.politsei.ee/dotAsset/167500.pdf> (14.03.2012).

Politsei- ja Piirivalveamet, „2011 aasta töötulemused“ (2012), <www.politsei.ee/dotAsset/218568.pdf> (14.03.2012).

Politsei- ja Piirivalveamet, „2012aasta liiklusjärelvalve plaan“ (2012), <<http://www.politsei.ee/dotAsset/220205.pdf>> (02.04.2012)

Raivo Virki väärteoasi Teeseaduse § 40¹ lg 1 järgi, kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-100-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 16.10.2003, lõik 8.

Raul Markuse väärteoasi liiklusseaduse § 74³⁵ lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-101-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.09.2003, lõik 6.1.

Romeo Karu väärteoasi liiklusseaduse § 74¹⁹ järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-19-05, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus 18.04.2005, lõik 7.1.

Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. Juridica, 2004, nr 6, lk 383-392, <www.juridica.ee/get_doc.php?id=714>, (12.04.2012).

TlnHKm 3-1646/03. Refereeritud: Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. Juridica, 2004, nr 6, lk 388.

TlnRgKm 2-3/768/2003. Refereeritud: Saareväli, M. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras. Juridica, 2004, nr 6, lk 388.

Vadim Panferovi väärteoasi liiklusseaduse § 74²² lg 2 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-96-10, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.10.2010.

Vitalonga, 2009, <www.vitalonga.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=65&lang=et> (22.11.2011).

Väärteoasi Edgar Seenurme karistamises liiklusseaduse § 74²² lg 3 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-82-10, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus 06.10.2010.

Väärteoasi Teet Hiobi karistamises HÕS § 158 lg 1 järgi, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi asi nr 3-1-1-60-03, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 14.05.2003, lõik 7.2.

Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 50, 313.

XI Riigikogu stenogramm, VII istungjärk, 20.05.2010, Riigikohtu esimehe ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta, <www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1274339100#pk6500> (04.02.2012).

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Liiklusalased prioriteetsed väärted 2007-2011, lk 8.

Joonis 2. Liiklusalaste väärtegade menetlemise lihtsustamise vajadus, lk 31.

Joonis 3. Kas liiklusväärtegade vormistamisele kuluv aeg on mõistlik? lk 32.

Joonis 4. Kas haldusmenetluse käigus kogutud tõendeid võiks kasutada vääртеomenetluses tõendina? lk 33.

Joonis 5. Igapäevatoös kasutatavad vääртеomenetluse liigid, lk 34.

Joonis 6. Millised peaksid olema liiklusväärtegade vormistamisel piisavad tõendid? lk 35.

Joonis 7. Kas hoiatusmenetlust peaks muutma? lk 36.

Joonis 8. Kas vääртеomenetluses tõendite kogumine tuleks lahutada kriminaalmenetlusest? lk 37.

Joonis 9. Kas kohtuväline menetleja võiks samas olla liiklusvääртеo tunnistaja? lk 38.

LISAD

Lisa 1. Kirjallinen huomautus lk 49-50.

Lisa 2. Rikesakkomääräys lk 51.

Lisa 3. Rangaistusvaatimusilmoitus lk 52.

Lisa 4. Rangaistusvaatimusilmoitus lk 53.

Lisa 5. Rangaistusvaatimusilmoitus lk 54-59.

Lisa 6. Poliisimiehen määräys väliaikaisesta ajokiellosta lk 60.